

ჩ ვ ე ნ ი

თაობა

სახელმწიფო გამომცემლობა

2

ჩ ვ ე ნ ი
თ ა ო ბ ა

13 984

საქართველოს საბჭოთა მწერლების
კავშირის ურველთვიური ორგანო

შინაარსი

ამხ. ივანოვის წერილი და ამხ. სტალინის პასუხი

	გვ.
ე. ივანოვი — ამხანაგ სტალინს	3
ი. სტალინი — პასუხი ამხანაგ ივანე ფილი- პეს-ძე ივანოვს	5

მხატვრული ლიტერატურა

გიორგი გიასელი—სიმღერა პირველ მარშალზე	10
სილოვან ახვლედიანი — ლავრენტი ბერიას	12
ვლ. სულაბერიძე — მშობლიურ სერგოს	14
აპოლონ ქუთელია — 25 თებერვალი	16
იოსებ ნონეშვილი — წითელარმიელი სოფლად	18
ალექო შენგელია — მესაზღვრე	19
შალვა ამიხულაშვილი—სიმღერა ნაომარ შაშ- ხანაზე	21
გრიგოლ აბაშიძე — თერგის დაღევა	22
გიორგი ქუჩიშვილი — ჩვენს არმიას	23
ალექსანდრე საჯაია — სომხეთში	25
ა. ბელიაშვილი — ბეჭედი	27
პანტელეიმონ ჩხიკვაძე — შეხვედრა	32

ხალხური შემოქმედება

ლექსები ლეხინზე, სტალინზე და შრომაზე — ჩაწერილი ი. მკედლიშვილის მიერ	47
---	----

კრიტიკა

აკ. გაწერელია — სულხან-საბა ორბელიანის პროზა	49
დ. ბენაშვილი — საბჭოთა ხალხის მომღერალი	58

კ. ვოგოშვილი.

ამხანაგ სტალინს

საკ. ალკა კუჩსკის ოლქის მანტუროვსკის რაიონის რაი-
კომის უბათის პროპაგანდისტის ივანე ფილიპის-ძე
ივანოვისაბან

ძვირფასო ამხანაგო სტალინ, დაბეჯითებით ვთხოვთ განმიმარტოთ შემდეგი საკითხი: ჩვენში ადგილებზე და კომკავშირის ოლქკომშიც, ორნაირად ესმით სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება ჩვენს ქვეყანაში, ე. ი. წინააღმდეგობათა პირველ ჯგუფს ურევინ მეორეში. თქვენს შრომებში — საბჭოთა კავშირში სოციალიზმის ბედის შესახებ — ლაპარაკია წინააღმდეგობათა ორ ჯგუფზე — საშინაო და საგარეო წინააღმდეგობებზე.

წინააღმდეგობათა პირველი ჯგუფის შესახებ გასაგებია, რომ ჩვენი ოსინი გადავჭერთ, სოციალიზმმა გაიმარჯვა ჩვენი ქვეყნის შიგნით.

მე მინდა მივიღო პასუხი წინააღმდეგობათა მეორე ჯგუფზე, ე. ი. სოციალიზმის ქვეყანასა და კაპიტალიზმის ქვეყნებს შორის არსებულ წინააღმდეგობებზე. თქვენ მიგვითითებთ, რომ სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება ნიშნავს საგარეო წინააღმდეგობათა გადაჭრას, იმას, რომ გვექონდეს სრული გარანტია ინტერვენციისაგან და, მაშასადამე, კაპიტალიზმის რესტავრაციისაგანაც. წინააღმდეგობათა ამ ჯგუფის გადაჭრა კი მხოლოდ ყველა ქვეყნის მუშათა ძალღონით შეიძლება.

ამხანაგი ლენინიც ამასვე გვასწავლიდა — „საბოლოო გამარჯვება შეიძლება მხოლოდ მსოფლიო მასშტაბით, მხოლოდ ყველა ქვეყნის მუშათა შეერთებული ძალღონით“.

როცა ვიყავი საკ. ალკა ოლქკომის უბათის პროპაგანდისტთა სემინარზე, მე თქვენს შრომებს დავეყრდენი და ვსთქვი, რომ სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება შეიძლება მსოფლიო მასშტაბით, მაგრამ ოლქკომელი მუშაკები — უროყენკო (კომკავშირის ოლქკომის პირველი მდივანი) და კაზელკოვი (ინსტრუქტორი პროპაგანდის დარგში) ჩემს გამოხვლას აფასებენ, როგორც ტროცკისტულ გამოლაშქრებას.

მე დავიწყე მათთვის ციტატების კითხვა თქვენი შრომებიდან ამ საკითხზე, მაგრამ უროჟენკომ წინადადება მომცა დამეხურა სამტომეული და სთქვა, რომ „ამხანაგი სტალინი ლაპარაკობდა 1926 წელს, ახლა კი უკვე 1938 წელია, მაშინ ჩვენ საბოლოო გამარჯვება არ გვექონდა, ახლა კი გვაქვს და ახლა ინტერვენციასა და რესტავრაციაზე სრულიად არ უნდა ვფიქრობდეთო“; შემდეგ ის ამბობს — „ჩვენ, ახლა გვაქვს სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება და გვაქვს სრული გარანტია ინტერვენციისა და კაპიტალიზმის რესტავრაციისაგან“. ამგვარად, მე ტროცკიზმის ხელშემწყობად ჩამთვალეს, მომხსნეს პროპაგანდისტული სამუშაოდან და დააყენეს კომკავშირში ჩემი ყოფნის საკითხი.

გთხოვთ, ამხანაგო სტალინ, განმიმარტოთ, გვაქვს თუ არა ჩვენ სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება თუ ჯერ კიდევ არა გვაქვს? შესაძლოა, მე ჯერ კიდევ ვერ ვიპოვე დამატებით თანამედროვე მასალა ამ საკითხზე, თანადროულობაში მომხდარ ცვლილებებთან დაკავშირებით.

მე აგრეთვე ანტიბოლშევიკურად მიმაჩნია უროჟენკოს განცხადება, რომ ამხანაგ სტალინის შრომები ამ საკითხზე ცოტათი მოძველდაო. და სწორად მოიქცნენ თუ არა ოლქკომის მუშაკები, როცა მე ტროცკისტად ჩამთვალეს. ეს ჩემთვის მეტად საწყენი და შეურაცხყოფელია.

გთხოვთ, ამხანაგო სტალინ, უარს ნუ მეტყვით თხოვნაზე და მიპასუხეთ მისამართით: კურსკის ოლქის მანტუროვსკის რაიონი, ზასემსკის 1-ლი სოფსაბჭო, ივანე ფილიპესძე ივანოვს.

ი. ივანოვი

თქვენ, რა თქმა უნდა, მართალი ხართ, ამხ. ივანოვო, ხოლო თქვენი იდეური მოწინააღმდეგენი, ე. ი. ამხანაგები უროჟენკო და კაზელკოვი — არ არიან მართალნი.

და აი რატომ.

უეჭველია, რომ ერთ ქვეყანაში, ამ შემთხვევაში, ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების საკითხს ორი სხვადასხვა მხარე აქვს.

ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების საკითხის პირველი მხარე მოიცავს ჩვენი ქვეყნის შიგნით კლასების ურთიერთდამოკიდებულებათა პრობლემას. ეს არის საშინაო ურთიერთობათა დარგი. შეუძლია თუ არა ჩვენი ქვეყნის მუშათა კლასს დასძლიოს წინააღმდეგობანი ჩვენს გლეხობასთან და მოაგვაროს მასთან კავშირი, თანამშრომლობა? შეუძლია თუ არა ჩვენი ქვეყნის მუშათა კლასს ჩვენს გლეხობასთან კავშირში დაამარცხოს ჩვენი ქვეყნის ბურჟუაზია, ჩამოართვას მას მიწა, ქარხნები, მალარობები და სხვ. და თავისი ძალებით ააშენოს ახალი უკლასო საზოგადოება, სრული სოციალისტური საზოგადოება?

ასეთია ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების საკითხის პირველი მხარესთან დაკავშირებული პრობლემები.

ლენინიზმი დადებითად უპასუხებს ამ პრობლემებზე. ლენინი გვასწავლის, რომ „ჩვენ გვაქვს ყველაფერი, რაც კი საჭიროა სრული სოციალისტური საზოგადოების ასაშენებლად.“ მაშასადამე, ჩვენ შეგვიძლია და უნდა ვძლიოთ საკუთარი ძალებით ჩვენს ბურჟუაზიას და ავაშენოთ სოციალისტური საზოგადოება. ტროცკი, ზინოვიევი, კამენევი და სხვა ვაჟბატონები, რომელნიც შემდეგში ფაშიზმის ჯაშუშები და აგენტები გახდნენ, უარყოფდნენ ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის აშენების შესაძლებლობას, თუ სხვა ქვეყნებში, კაპიტალისტურ ქვეყნებში წინასწარ არ გაიმარჯვებდა სოციალისტური რევოლუცია. ამ ვაჟბატონებს არსებითად უნდოდათ ჩვენი ქვეყნის მობრუნება უკან, ბურჟუაზიული განვითარების გზაზე, ჰფარავდნენ რა თავის განდგომილებას ყალბი მითითებებით სხვა ქვეყნებში „რევოლუციის გამარჯვებაზე.“ სწორედ ამაზე ჰქონდა დავა ჩვენს პარტიას ამ ვაჟბატონებთან. ჩვენი ქვეყნის განვი-

თარების შემდგომმა მიმდინარეობამ ცხადჰყო, რომ პარტია მართალია, ხოლო ტროცკი და კომპანია არ იყვნენ მართლნი. იმიტომ, რომ ამ ხნის განმავლობაში ჩვენ უკვე მოვასწარით მოგვეხდინა ჩვენი ბურჟუაზიის ლიკვიდაცია, მოგვეგვარებინა ძმური თანამშრომლობა ჩვენს გლენობასთან და ძირითადად აგვეშენებინა სოციალისტური საზოგადოება, მიუხედავად იმისა, რომ სოციალისტურ რევოლუციას სხვა ქვეყნებში არ გაუმარჯვნია.

ასეთ მდგომარეობაშია პირველი მხარე საკითხისა ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების შესახებ.

მე ვფიქრობ, ამხ. ივანოვო, რომ თქვენი დავა კმხ. ამხ. უროჟენკოსა და კახელკოვთან ეხება საკითხის არა ამ მხარეს.

მეორე მხარე საკითხისა ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების შესახებ მოიცავს ჩვენი ქვეყნის სხვა ქვეყნებთან, კაპიტალისტურ ქვეყნებთან ურთიერთობის პრობლემას, ჩვენი ქვეყნის მუშათა კლასის სხვა ქვეყნების ბურჟუაზიასთან ურთიერთობის პრობლემას. ეს საგარეო, საერთაშორისო ურთიერთობის სფეროა. შეუძლია თუ არა ერთი ქვეყნის გამარჯვებულ სოციალიზმს, რომელიც გარემოცულია მრავალი ძლიერი კაპიტალისტური ქვეყნით, სავსებით გარანტირებულად ჩასთვალოს თავისამხედრო შემოჭრის (ინტერვენციის) საფრთხისაგან, და, მაშასადამე, ჩვენს ქვეყანაში კაპიტალიზმის აღდგენის ცდებისაგან? შეუძლია თუ არა ჩვენს მუშათა კლასს და ჩვენს გლენობას საკუთარი ძალებით, კაპიტალისტური ქვეყნების მუშათა კლასის სერიოზული დახმარების გარეშე, სძლიონ სხვა ქვეყნების ბურჟუაზიას ისევე, როგორც მათ სძლიეს თავის ბურჟუაზიას? სხვანაირად რომ ვსთქვათ: შეიძლება თუ არა სოციალიზმის გამარჯვება ჩვენს ქვეყანაში მივიჩნიოთ საბოლოოდ, ე. ი. სამხედრო თავდასხმის საფრთხისაგან და კაპიტალიზმის აღდგენის ცდებისაგან თავისუფლად, მაშინ როდესაც სოციალიზმის გამარჯვება გვაქვს მხოლოდ ერთ ქვეყანაში, კაპიტალისტური გარემოცვა კი განაგრძობს არსებობას?

ასეთია ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების საკითხის მეორე მხარესთან დაკავშირებული პრობლემები.

ლენინიზმი ამ პრობლემებზე უარყოფითად უპასუხებს. ლენინიზმი გვასწავლის, რომ „სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება ბურჟუაზულ ურთიერთობათა რესტავრაციისაგან სრული გარანტიის აზრით შესაძლებელია მხოლოდ საერთაშორისო მასშტაბით“. (იხ. საკ. კ. პ. (ბ) XIV კონფერენციის ცნობილი რეზოლუცია). ეს ნიშნავს, რომ საერთაშორისო პროლეტარიატის სერიოზული დახმარება წარმოადგენს იმ ძალას, ურომლისოდაც არ შეიძლება ვადაიჭრას ამოცანა სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვებისა ერთს ქვეყანაში. რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ თვითონ ჩვენ, გარედან დახმარების მოლოდინში, გულხელდაკრეფილი უნდა ვისხდეთ. პირიქით, დახმარება საერთაშორისო პროლეტარიატის მხრივ შეერთებული უნდა იქნას ჩვენს მუშაობასთან ჩვენი ქვეყნის თავდაცვის გაძლიერებისათვის, წითელი არმიისა და წითელი ფლოტის გაძლიერებისათვის, მთელი ჩვენი ქვეყნის მობილიზაციისათვის. სამხედრო

თავდასხმასთან და ბურჟუაზიულ ურთიერთობათა რესტავრაციის ცდებთან საბრძოლველად.

აი რას ამბობდა ამის შესახებ ლენინი:

„ჩვენ ვცხოვრობთ არა მარტო სახელმწიფოში, არამედ სახელმწიფოთა სისტემაშიც, და საბჭოთა რესპუბლიკის დიდი ხნით არსებობა იმპერიალისტურ სახელმწიფოთა გვერდით წარმოუდგენელია. ბოლოსდაბოლოს ან ერთი გაიმარჯვებს, ან მეორე, ხოლო ვიდრე ეს ბოლო დადგებოდეს, გარდუვალია მთელი რიგი უსამინელესი შეჯახებანი საბჭოთა რესპუბლიკასა და ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებს შორის. ეს იმას ნიშნავს, რომ გაბატონებულმა კლასმა, პროლეტარიატმა, თუ კი მას სურს ბატონობა და თუ იგი იბატონებს, ეს უნდა დაამტკიცოს თავისი სამხედრო ორგანიზაციითაც“ (ტ. XXIV, გვ. 122).

და შემდეგ:

„ჩვენ გარშემორტყმული ვართ ადამიანებით, კლასებით, მთავრობებით, რომელნიც აშკარად გამოხატავენ სიძულვილს ჩვენდამი. უნდა გვახსოვდეს, რომ ყოველი თავდასხმისაგან ჩვენ მუდამ ბეწვზე ვკიდევართ“ (ტ. XXVII, გვ. 117).

ნათქვამია მკვეთრად და მაგრად, მაგრამ პატიოსნად და გულმართლად, შეუღამაზებლად, ისე, როგორც იცოდა ლაპარაკი ლენინმა.

ამ წანამძღვართა საფუძველზე სტალინის „ლენინიზმის საკითხებში“ ნათქვამი იყო:

„სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება არის სრული გარანტია ინტერვენციისა და, მაშასადამე, რესტავრაციის ცდებისაგან, ვინაიდან რესტავრაციის რამდენადმე სერიოზული ცდა შესაძლოა მხოლოდ გარედან სერიოზული დახმარების დროს, მხოლოდ საერთაშორისო კაპიტალის დახმარების დროს. ამიტომ ჩვენი რევოლუციისათვის მხარის დაჭერა ყველა ქვეყნის მუშების მიერ და მითუმეტეს ამ მუშების გამარჯვება, თუნდაც რამდენიმე ქვეყანაში, წარმოადგენს ინტერვენციისა და რესტავრაციის ცდებისაგან პირველი გამარჯვებული ქვეყნის სრული გარანტიის აუცილებელ პირობას, სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვების აუცილებელ პირობას“ („ლენინიზმის საკითხები“, 1937 წ., გვ. 134).

მართლაც, სასაცილო და სისულელე იქნებოდა თვალეზი დაგვეხუჭა და არ დაგვენახა კაპიტალისტური გარემოცვის ფაქტი და გვეფიქრო, რომ ჩვენი გარეშე მტრები, მაგალითად, ფაშისტები, თუ მათ შემთხვევა შეეცათ, არ შეეცდებიან მოახდინონ სამხედრო თავდასხმა სსრ კავშირზე. ასე ფიქრი შეუძლიათ. ხოლო ბრმა ბაჭიებს ან ფარულ მტრებს, რომელთაც სურთ მიადინონ ხალხი. არანაკლებ სასაცილო იქნებოდა იმის უარყოფა, რომ სამხედრო ინტერვენციის სულ მცირე წარმატების შემთხვევაში ინტერვენტები შეეცდებიან დაანგრინონ საბჭოთა წყობილება მათ მიერ დაკავებულ რაიონებში და აღადგინონ ბურჟუაზიული წყობილება. განა დენიკინი ან კოლჩაკი არ აღადგენდნენ ხოლმე ბურჟუაზიულ წყო-

ბილებას მათ მიერ დაკავებულ რაიონებში? რით სჯობიან ფაშისტები დენიკინს ან კოლჩაკს? სამხედრო ინტერვენციისა და რესტავრაციის ცდების საფრთხის უარყოფა კაპიტალისტური გარემოცვის არსებობის დროს შეუძლიათ მხოლოდ უთაურებს ან ფარულ მტრებს, რომელთაც სურთ ბაქიობით დაჰფარონ თავისი მტრობა და რომელნიც ცდილობენ ხალხის დემობილიზებას. მაგრამ შეიძლება თუ არა საბოლოოდ მივიჩნიოთ სოციალიზმის გამარჯვება ერთ ქვეყანაში, თუ ეს ქვეყანა კაპიტალისტურ გარემოცვაში იმყოფება და თუ იგი სავსებით არ არის უზრუნველყოფილი ინტერვენციისა და რესტავრაციის საფრთხისაგან? ცხადია, რომ არ შეიძლება.

ასეთია საქმის ვითარება ერთ ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების საკითხის მხრივ.

გამოდის, რომ ეს საკითხი შეიცავს ორ სხვადასხვა პრობლემას: ა) ჩვენი ქვეყნის საშინაო ურთიერთობათა პრობლემას; ე. ი. თავისი ბურჟუაზიის დაძლევის და სრული სოციალიზმის აშენების პრობლემას, და ბ) ჩვენი ქვეყნის საგარეო ურთიერთობათა პრობლემას, ე. ი. სამხედრო ინტერვენციისა და რესტავრაციის საფრთხეთაგან ჩვენი ქვეყნის სრული უზრუნველყოფის პრობლემას. პირველი პრობლემა უკვე გადაჭრილია ჩვენს მიერ, რადგან ჩვენი ბურჟუაზია უკვე ლიკვიდირებულია და სოციალიზმი ძირითადად უკვე აშენებულია. ამას ჩვენში ეწოდება სოციალიზმის გამარჯვება, ან უფრო ზუსტად, სოციალისტური მშენებლობის გამარჯვება ერთ ქვეყანაში. ჩვენ შეგვეძლო გვეთქვა, რომ ეს გამარჯვება საბოლოოა, ჩვენ ქვეყანა რომ კუნძულზე იმყოფებოდეს და მის გარშემო რომ არ იყოს მრავალი სხვა, კაპიტალისტური ქვეყანა. მაგრამ რადგან ჩვენ ვცხოვრობთ არა კუნძულზე, არამედ „სახელმწიფოთა სისტემაში“, რომელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი მტრულად ეკიდება სოციალიზმის ქვეყანას და ჰქმნის ინტერვენციისა და რესტავრაციის საფრთხეს, ამიტომ ჩვენ აშკარად და პატიოსნად ვაძბობთ, რომ ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვება ჯერ კიდევ არ არის საბოლოო. მაგრამ აქედან გამომდინარეობს, რომ მეორე პრობლემა ჯერ არ არის გადაჭრილი და ჯერ კიდევ მოგვიხდება მისი გადაჭრა. უფრო მეტი: მეორე პრობლემის გადაჭრა შეუძლებელია იმავე წესით, როგორც გადავჭერთ პირველი პრობლემა, ე. ი. მარტო ჩვენი ქვეყნის საკუთარი ძალებით. მეორე პრობლემის გადაჭრა შეიძლება მხოლოდ საერთაშორისო პროლეტარიატის ძალების სერიოზული დაძაბვის შეერთებით მთელი ჩვენი საბჭოთა ხალხის ძალების კიდევ უფრო სერიოზულ დაძაბვასთან. საჭიროა გაძლიერდეს და განმტკიცდეს სსრ კავშირის მუშათა კლასის ინტერნაციონალური პროლეტარული კავშირითიერთობანი ბურჟუაზიული ქვეყნების მუშათა კლასის პოლიტიკური დახმარება ჩვენი ქვეყნის მუშათა კლასისადმი ჩვენს ქვეყანაზე სამხედრო თავდასხმის შემთხვევისათვის, ისევე, როგორც საჭიროა მოეწყოს ჩვენი ქვეყნის მუშათა კლასის ყოველგვარი დახმარება ბურჟუაზიული ქვეყნების მუშათა კლასისადმი; საჭიროა

ყოველნაირად გავაძლიეროთ და განვამტკიცოთ ჩვენი წითელი არმია, წითელი ფლოტი, წითელი ავიაცია, თავდაცვა-ავიაქიმი; საჭიროა მთელი ჩვენი ხალხი ვიყოლიოთ მობილიზაციური მზადყოფნის მდგომარეობაში სამხედრო თავდასხმის საფრთხის წინაშე, რათა არავითარ „შემთხვევითობას“ და ჩვენი გარეშე მტრების არავითარ ოინებს არ შევხვდეთ მოუმზადებელი...

თქვენი წერილიდან სჩანს, რომ ამხ. უროჟენკო ადგია სხვა, არასაესებით ლენინურ შეხედულებებს. იგი თურმე ამტკიცებს, რომ „ჩვენ ახლა გვაქვს სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვება და გვაქვს სრული გარანტია ინტერვენციისა და კაპიტალიზმის რესტავრაციისაგან“. ყოველგვარ ეჭვს გარეშეა, რომ ამხ. უროჟენკო სრულიად არ არის მართალი. ამხ. უროჟენკოს ასეთი მტკიცება შეიძლება აიხსნას მხოლოდ გარემო სინამდვილის გაუგებლობით და ლენინიზმის ელემენტარულ დებულებათა უტოლდინარობით, ან კიდევ თავგასული ახალგაზრდა მოხელის ცარიელი ბაქიობით. თუ ჩვენ მართლაც „გვაქვს სრული გარანტია ინტერვენციისა და კაპიტალიზმის რესტავრაციისაგან“, მაშინ საჭიროა თუ არა ჩვენთვის ამის შემდეგ ძლიერი წითელი არმია, წითელი ფლოტი, წითელი ავიაცია, ძლიერი თავდაცვა-ავიაქიმი, ინტერნაციონალურ პროლეტარულ, კავშირ-ურთიერთობათა გაძლიერება და განმტკიცება? უმჯობესი არ იქნება მილიარდობით ფული, რაც წითელი არმიის გაძლიერებაზე მიდის, მოვახმაროთ სხვა საჭიროებებს, ხოლო წითელი არმია შევამცროთ მინიმუმამდე, ან სრულიად დავშალოთ კიდევაც? ასეთი ადამიანები, როგორიცაა ამხ. უროჟენკო, თუნდაც ისინი სუბიექტურად ჩვენი საქმის ერთგულნი იყვნენ, ობიექტურად საშიშნი არიან ჩვენი საქმისათვის, რადგან ისინი თავისი ბაქიობით ნებსით თუ უნებლიეთ (ეს სულ ერთია!) აძინებენ ჩვენს ხალხს, ადემობილიზებენ მუშებს და გლეხებს და ხელს უწყობენ მტრებს მოულოდნელად თავს დაგვესხან საერთაშორისო გართულებათა შემთხვევაში.

რაც შეეხება იმას, ამხ. ივანოვო, რომ თქვენ, თურმე, „მოგხსნეს პროპაგანდისტულ მუშაობიდან და დასვეს საკითხი კომკავშირში ყოფნის შესახებ“, თქვენ ამისი არ უნდა გეშინოდეთ. თუ ადამიანები საკალკ ოლქკომიდან მართლაც მოისურვებენ დაემსგავსონ ჩეხოვის უნტერ-ოფიცერს პრიზიბეევს, ეჭვი არ უნდა შეგეპაროს, რომ ისინი წააგებენ ამით. ჩვენს ქვეყანაში არ უყვართ პრიზიბეევები.

ახლა თქვენ შეგიძლიათ განსაჯოთ, მოძველდა თუ არა ცნობილი ადგილი წიგნიდან „ლენინიზმის საკითხები“ ერთ ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების საკითხზე. მე თვითონ ძალიან მინდა, რომ იგი მოძველდეს, რომ ქვეყნად აღარ იყოს ისეთი არასასიამოვნო რამეები, როგორიცაა კაპიტალისტური გარემოცვა. სამხედრო თავდასხმის საშიშროება, კაპიტალიზმის რესტავრაციის საშიშროება და ა. შ. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს არასასიამოვნო რამეები ჯერ კიდევ განაგრძობენ არსებობას.

ი. სტალინი

1938 წ. 12 თებერვალი, („პრავდა“)

გიორგი გიასელი

სიმღერა კინკა მარშალს

ყრმობიდანვე გზარდა კობამ
გმირი, მხნე და უშიშარი.
თქვენი მტკიცე მეგობრობა
უკვდავ ხალხის გულში არა.
დიდ სამშობლოს მიეც ფიცო
და ხარ მტერთა მძიმე რისხვა,
მოსისხლეებს ჩვენი მიწის
არ დაუთმობ არც ერთ მისხალს!
მოლაშქრეთა შორის დგებარ
და გაწყდება ურა-ვაშა.
დროშა ძირს არ დაგინრია,
ვიწოდებენ პირველ მარშალს.
შენ სამშობლოს საზღვრებს იცავ,
გიჭრის თვალი... გერჩის გული.
საბჭოეთის დიად მიწას
უფლი უჭკნობ სიყვარულით.
არ მომკვდარა, ვინც გიმღერა
ბავშვობაში ტკბილი ნანა,
უდარაჯებს გულთა ძგერა
ჩვენი ქვეყნის ოქრო-ყანას.
როგორც ლომი, როგორც ვეფხი
ხარ ძლიერი... გულმაგარი.
მტრის რისხვა ხარ, წელში ვერ გბრის.
განვლილ დღეთა ნიაღვარი.
გვატკბობს აწმყოს ლხენა, ვალი,
კვლავი შევხვდებით მომავალ ომს.
მილიონთა გული, თვალი
გესალმება რკინის სახკომს.

სალამს გიძღვნის აღტაცებულს
ხალხი გმირს და შეუდრეკელს,
გამარჯვებულ ქვეყნის ერთგულს,
გაურღვეველ თუჯის კედელს.
წინ მიუძღვი ურიცხვ ლაშქარს,
ცეცხლში შეხვალ... რა დაგღალავს,
რადგან შრომის წმინდა დაცვა
თვითონ ხალხმა დაგავალა.
შენ სიმშვიდის ნათელ გრძნობას
სკედავ... გული ტკბება, ხარობს.
გვინდა ვარდის ასი კონა
ჭილიონჯერ მოგაყაროთ!
ხარ ნაწრთობი რვალი-რკინა,
ხმალი ორმხრივ გაპირული.
ხალხმა მოგცა გულში ბინა
ვაჟკაცური და გმირული.
შენ დაზარდე და ახარე
ვეფხი თოფთან შერკინული.
შენს ძახილზე დიად მხარეს
დაიცავენ ერთი გულით.
უგალობენ კიდით-კიდე
შენს გმირობას მქუხარ ვაშას, —
შენ მიეცი გულს სიმშვიდე,
გესალმებით პირველ მარშალს!
სიხარულის თრთოლა გემოსავს,
რომ გვიდგებარ ურყევ ფარად —
მალლა მიგაქვს ბრძოლის დროშა,
სტალინმა რომ ჩაგაბარა.

დაკრეტი ბერიას

ქვეყანა წინათ ნარ-ეკლიანი
ააყვავილე ია-ვარდებად;
არის ბაღების წყნარი შრიალი
და ცის თაღებში განავარდება.
ვაჟი თუ ქალი — თმაგიშრიანი —
შემოვხედავენ, გაუხარდებათ,
შენზე მოხუციც — მრავალხნიანი —
ჭაბუკის მკერდით ახმიანდება.

შენი სახელის მზე და დიდება
ჩვენი რიგების სიმტკიცე არი:
იგი არასდროს დაიბინდება,
განთიადივით ხალხებში მდგარი.

ხალხი უმღერის გმირებს, ტიტანებს,
გულის იმედად მუდამ გვეგულვი;
შენ სიხარულის მზე მოგვიტანე,
სტალინის სიბრძნით გაბრწყინებულნი.

მძიმე წარსულის დღეთა შფოთებში
მზეს ვერ ვხედავდით ბებერ ქოხიდან,
მაგრამ დავძლავებ ბარში თუ მთებში
ტანჯვა, რომელიც ლომსაც მოხრიდა,
დღეს გადავსახლდით ახალ ოღებში.
გუმღერით მზეს და ახალ კოლხიდას.

სამშობლოს გმირებს სად არ უვლიათ:
მიწას ღარავენ, ცაში მიჰქრიან;
შენი სიტყვები სიხარულია,
ხალხის საქმე და ხალხის ფიქრია.

ყველგან შენი მზე არის ჩამდგარა,
ვხარობთ სოფელში, ვხარობთ ქალაქად,
სახლში სიხარულს გავუღეთ კარი
და შემოდგომის უღევ ბარაქას.

ერთად გვამღერებს ეს განთიადი
და სიხარულის გვიდგას დარება; —

შენ შემოგხარის ხალხი დიადი,
ველი მორთული ყვავილნარებით.

თუ ჩვენზე ვინმე სამტროდ მოვარდა,

გაუმკვლავდება ხალხის მახვილი;

მუდამ გვამაგრებს ურყევ ფოლადად

შენი იმედი და შეძახილი.

არ დაიხრება დროშები ერთა,

სამშობლოს მკერდი ხარობს, მზიანობს,

ჩხარე მუდამ ბელადთან ერთად,

ჩვენი სიცოცხლის თანაზიარო!

მშობლიურ სერბოს

არ დამმშვენდება,
დიაცივით თვალში ნუ მაწვიმს
ეს მწუხარება
დაუშრეტელ ცრემლის ჩანჩქერად,
მზად ვიყავ
სისხლი მშობლიური
გამელო ყმაწვილს
შენი სიცოცხლის
საუკუნო გადასარჩენად.
დაეცი უცებ
და იერი ვარდის ფერადი
არ ჩაგქრობია,
კვლავ კიაფობ, კვლავ ილიმები.
ისევ კრემლში ხარ
და გეზვევა დიდი ბელადი:
ჟღერს უკვდავებას
შენი ხალხის ჩანგის სიმები.
დაეცი უცებ.
შეზრიალდა მთები ზვიადი,
გლოვის წუთები შეეფარდნენ ოდების ერდოს...
მსოფლიოვ, გესმის?!.
დედამიწავ, შენც შეზრიალდი:
— დაეცა სერგო.
გესმის, მსოფლიოვ?!.
ეს სიმღერა ხალხის გულია,
ხედავ?
წამით ალისფერი დროშაც დაეხარეთ.

ვგლოვობთ და
ძაინც

არ გვაჩნია დარდი სრულიად.

სერგოც აქ არის.

კვლავ სამშობლოს ბედი ახარებს.

არ დამმშვენდება,

დიაცივით თვალში ნუ მაწვიმს

ეს მწუხარება

დაუშრეტელ ცრემლის ჩანჩქერად.

მზად ვიყავ

სისხლი მშობლიური

გამელო ყმაწვილს

დიად სიცოცხლის

საუკუნო გადასარჩენად.

25 თებერვალი

(ჩვენი თაობის სიმღერა)

მზისა და ვარდის იერიჲ
კვლავ თებერვალი გვეწვია,
რომელსაც მკვლავით ძლიერით
ბორკილი დაუღწია.
მოჰქროდა დროშა უშიშრად,
ვით ცეცხლი მანათობელი,
სისხლში შეზრდილი მუშის ხმა
უტეხი, დაუდგრომელი,
ხალხთა უფლება დიადი,
შუქმოსილი და ცხოველი,
მზე დაჰფრქვეოდა ზვიადი,
ბნელეთის ჩამაქრობელი.
ბედნიერების მზე ელავს,
სამშობლოს მაშუქებელი,
სტალინის აზრმა ნათელმა
მოგვცა ცხოვრება ქებული;
შეგვმატა ძალა მუხლებში,
გვასვა სიცოცხლის ნექტარი,
გვასწავლა ბრძოლა უტეხი,
მძაფრი და დაუდგარი.
შუქთამფრქვეველი ცხოვრება
დაუზამთრელი ბაღია,
სადაც სიმღერა ცხოველი
ფრინველებავით ლაღია,
რა საამოა სიმები,
ცეცხლმოდებული რხეული,
მზე ჩაუქრობი სხივებით
სამშობლოს გადახვეული!
ხარობს გული და გონება,
ყველგან სიმღერის ხმა ისმის,
დროშების ასხივოსნებამ
შეკრიბა დღეთა ხალისი.

მოგვაქვს სიმღერა საერთო
გრძნობათა სიმხურვალეში,
უჭკნობი სხივი ანთო
ჩვენს მოელვარე თვალებში.
თბილისი მზეში ჩასული
ვარსკვლავებივით ინთება,
ღაღადებს გული და სული
შუქმოსილ დღეთა ზვირთებად.
ლენინის ბაღში ვიზრდებით
გულმტკიცე სტალინელები,
სიმღერა ნაგიზგიზები
მხარეს მოვფინოთ ელვებით.
ელავს დროშები ალისფრად,
ჩვენი გულებიც მღერიან:
ვაშა და ვაშა სტალინს და
ვაშა და ვაშა ბერიას!

13 584

ნითარმდი სოფლო

შემოეგებნენ ამხანაგები
შვებულებაში ჩამოსულ მხედარს;
წარსულის ცეცხლით ნაჭირმაგები
შვილს შეხაროდა მოხუცი დედა.
ჩამოიარეს სოფლის ქალებმა,
მებრძოლს შეხედეს ჩუმი ალერსით.
ცა კაშკაშებდა და სხივთვალება
მზე იწვებოდა ყვავილნარებში.
შეხვდა სოფელა განახლებული, —
გამარჯვებული ხალხის ოცნება,
ახალგაზრდობა მუდამ მხნე გულით
და სიხარულის გასხივოსნება.
არ გაიხარებს მარჯვენა განა,
ამ დოვლათიან მიწის პატრონი?!
კოლექტიველთა შორის ჩამდგარა,
როგორც გმირი და აგიტატორი.
მებრძოლს თვალთაგან სცვივა ისრები,
ზეცა ღიმილით თავზე დასცქერის;
საუბრობს წყნარად ხალხის ღირსების
და დიდ სამშობლოს მტკიცე დამცველი.
მზე ბრწყინავს...

ხალხის გულშიც მზე არი;
ვარდები ტოტებს არხევენ ნელა,
და კავკასიის თეთრი მწვერვალი
ვოროშილოვის ხმალივით ელავს

მესაზღვრე

დგეხარ, თარაჯა რუხი ფრიალებს,
არწივის თვალებს ცეცხლით აივსებ,
როგორც მაისის გრგვინვა გრიალებს,
ძლიერი ხარ და რისხვა ხარ ისე!

აქ საზღვარია და ცოტა იქით
უცხოა მიწის გარემოება,
ვაჟკაცურ გულში გიზრდია ფიქრი. —
ვალმა გაჰყურებ სოფლის მოედანს.

იმ სოფელშიაც ძმები გეგულვის,
რომ თავისუფალ მიწას ნატრობენ,
მათი აზრი და გულში დებული,
შენი მიწა და შენ ხარ მარტოდენ.

იოგვლივ არწივის თვალს დაანათებ.
გრძნობ ორ მიწას და ორგვარ სამყაროს,
ვინ უღალატებს ფიცად დანადებს,
სამშობლოს დროშა ძირს ვინ დახაროს!

ჰყვავის ხალისი და აზრას სივრცე,
უფრო შორსაა. უფრო ღრმად არი,
მზად ვართ სამშობლოს სიცოცხლევ მივსცეთ,
რადგან სამშობლო არ გვაქვს ბადალი.

აქ საზღვარია, იგონებ ტოლებს,
რომ უმღერიან მზეს და სიხარულს,
მათი სიმღერა არ მიგატოვებს.

მუდამ დაგიტკობს მათი სიტყვა გულს.

ჩვენი სამშობლოს ტყე და მინდორი.

ჩვენი ცხოვრების აღორძინება,
შენ გიმღერიან და მას უმღერი
შენც ვაჟკაცობის უხვი დინება.

მზედ ანთებული, ჩვენი ოჯახის
მტრებზე რისხვა და ორღესილი ხარ,
მარტო არა ხარ, ბევრი მოგძახის,
ბევრი უზრდია შენებზე გმირი ხალხს.

დგეხარ საზღვარზე, არწივის თვალით
შორით მოხაზავ მტრის საბანაკოს,
შენ ხარ სამშობლოს ვაჟკაცის გვარის
და ვაჟკაცობამ გაიმხანაგოს.

ჩემი ლამაზი ქვეყნის ხალისო,
ჩემი სამშობლოს გულო ნათელო,
მზად ხარ ერთიან რისხვად აივსო.
გმირული დროშა რომ გვისახელო.

თუ ჩვენი მკლავიც საჭირო გახდა,
გულიც მზად არი, მკლავიც მზად არი,
რადგან ჩვენ, ჩვენი სამშობლოს გარდა,
არ გვაქვს სამშობლო ამის ბადალი.

სიძლესა ნაომარ შაშხანაზა

ვის ხელებში ეღვარებდი;
ვინ გაქუხა გამალებით?
ვინ გაჩვენა დაკვამლული
უნაპირო ტრამალები?
ნეტავ, როგორ გადიტანე
ცეცხლი, სეტყვა,
წვიმის თქეში?
რამდენ დუშმანს დაჰკარ ტყვია
დახვითქებულ საქოჩრეში?..
იქნებ შენი ალამდარიც
დაეცა და ჰსურდა შეელა,
ვერ წამოდგა,
გადეფარა
ტყვიაწამლის ხორხოშელა?
იქნებ გრიგალს გადაურჩა,
გაზაფხულის ქვეყნით ტკბება,
და თან ზოგჯერ მისი შუბლიც
მოგონებით იფუტკრება?...
ხვალ მე და შენ უნდა შევხვდეთ
ამოვარდნილ ქარიშხალებს!
სადღეისოდ ესეც კმარა,
რომ ოცნება გადმიშაღე!..
ნატყვიარო, ნაომარო,
ტყვიის ტყორცნა კიდევ გმართებს!
ოქროს ბუდეს შოგიძებნი,
თუ გმირობა გამიმართლე!..

თეზის ლექსი

წამოიკიდებს მთების ნახევარს,
გაიტანს ზევს და გვერდს არ შეუვლის,
აქ აღვილია თერგის დაღევა,
მოდი გავხდები თერგდაღეული.

მოდი გულისთქმას ვანდობ ტალღიანს,
ჩაეღალ, ჩავირბენ გზას ჩასაღალზე...
მორბის თერგი და თან მოსძახიან
ორბელიანი და ჭავჭავაძე.

განა პირველად ვხედავ მყინვარებს,
ან მდინარეებს ხელს და შლეგიანს?...
შინახავს ჩვენში ყველა მდინარე,
ჩავაკებამდის ყველა თერგია.

მაგრამ სხვა არის თერგის გრიალი,
ნგრევა და ქვების გადაგორება...
ნელა მივყვები ხევს ფიქრიანი,
მარტო სიზმარი და შთაგონება.

ეს მთები ირგვლივ პირველად მაკრავს,
ათეთრებიათ ცამდე წარბები...
დადექი თერგო, მღვრიე ხარ, მაგრამ
წუთით ხარივით დაგეწაფები!

აი, ნაპირზე ვდგევარ ნაფოტი,
მოჰკალ გულის და თვალის წყურვილი...
რა ვიწრო არის ეგ კალაპოტი,
რა დაწმენდილი და მიწურვილი!
რა არი ხევი?

— პატარა თერგი,
ბეწვის ხიდები, ზედ მთვარეული...
ლექსების ხათრით დავლიე თერგი,
ადვილად გავხდი თერგდაღეული.

ჩვენს არმიას

ჩვენო არმიავ,
ხარ უძლეველი,
ხარ სიამაყე
გმირული რწმენით!
სად არ განთქმულა
შენი სახელი,
სამყარო იძვრის
მსვლელობით შენით!
თვალნი ელვათა
კვესით გიკრთიან,
გულის სიმაგრე
გახლავს კაჟისა,
შუბლზე ვარსკვლავი
წითლად გინთიფ,
მიაფრენ დროშებს
გარიჟრაჟისას.
გამარჯვებანი
გაქვს უთვალავი,
ვერ შეგედრება
ვერსად ვერავინ,
ხარ უშიშარი,
მტერთა მზარავი,
დიდ საბჭოეთის
მცველი, მზვერავი!
თუ ქარიშხლიან

მძიმე წლების დროს
შენთან მხარდამხარ
ვებრძოდით მტერთა; —
დღეს უფრო მკვეთრად
და უფრო მჭიდროდ
მზად ვართ ვეკვეთოთ
მტარვალებს ერთად!
და რომ ჰყვავოდეს
სამშობლო მხარე,
რომ არ შელახონ
მისი ღირსება, —
იდექ,
იფხიზლე
შიგნით და გარეთ,
ვიდრე მტერი მთლად
გაისრისება!

სომხეთში

მტკვარი და არეზი მიჯნურებია.

სომხური თქმა.

ორი მდინარე

მე, მზის ფერების ეშხით დამტკვარი,
ვეხვეწებოდი არეზის ტალღას:
მრავალჯამიერს მიმღერდა მტკვარი,
მო, შენც სომხურად მიმღერე რაღაც.

თითქოს ისმინეს ჩემი ქართული,
თითქო წაბაძეს სომეხ ასულებს,
ცერებზე შეხტნენ მკლავ-ჩახლართულნი,
იკისკასეს და შეეფნი მასხურეს...

რა წარმტაცია! კიდითი კიდეს,
ნაპირებს, ველებს ყიჟინა ფარავს...
მითხარ, დღეიდან რისთვის მიკვირდეს,
მტკვარმა აქეთაც ისწრაფოს მარად?

რა წარმტაცია: ზეცა ბზინვარე,
წყალი თუ ხალხთა გულების ფეთქვა,
ორი სამშობლო, ორი მდინარე
საასპარეზოდ წასული ერთად!

სხვა სილამაზე ქვეყნად არ თქმული;
კიდევ სად ნახოს ჩემმა თვალებმა,
როგორც სომხური, როგორც ქართული,
როგორც თერთმეტი მზის ბრწყინვალება!

მითხარ, დღეიდან რად გამოკვირდეს,
მტკვარმა თქვენსკენაც იჩქაროს მარად?..
ტალღებო, შეხტიო, კიდიდან კიდეს
შეჰკვივლეთ სომხის ასულთა გვარად!

აბრეშუმის ქარხანაში

შემომხედე, სიხარული ვიცანი,
ვაილიმე, ცისარტყელა მეგონა.
მზის სხივების თაიგული შეჰკონა,
შენი გულის მოზიარე ვინც არის.
გიმღერო, თუ თითისტარი გიგალობს...
შარიშური თუ ნანინა ჩუმი.
მზეც სარკმელში იმზირება შურით.
აბრეშუმი, აბრეშუმი, შე ქალო!..

*

* *

შემიყვარდა მე შრიალი როგორღაც,
აბრეშუმის სიყვარული მეც დამყვა.
ყელსახვევი შომიქსოვე, გოგონავ, —
ო, ცისფერი ყელსახვევი გეთაყვა!
ოღონდ იყოს ვარსკვლავების არშია.
მთვარის შუქიც დასახული ვერცხლად,
რომ ოდესმე მოფარფატემ ქარშიაც
გამახსენოს მე სომხეთის ზეცა.

წამოსვლა

ამწვანებული ხსოვნა მიმყვება ამ მხარესი;
ახალი მთვარეც მითვალთვალეbs ციდან.
მაგრამ ყველაზე უახლესი და უმწვანესი
მე გულით მიმაქვს სიყვარულა წმინდა.

*

* *

როგორ დავტოვო ასეთი ღამე, — გაზაფხულის,
ერთ ვარსკვლავს ბარემ გავიტაცებ მეცა...
ოღონდ იტყვიან:

ამ კაცმა ერთხელ გვინახულა
და მაშინაც კი გაგვიქურდა ზეცა.

ბაქელი

ხანჯლიანი გვარდიელები გულმოდგინედ ტვირთავდნენ ვაგონებს. მოზიდეს აუარება იარაღი, ტყვიამფრქვევლები, შაშხანები, ყუმბარებითა და ვაზნებით სავსე ყუთები, უნაგირები, საველე კარვები, ტელეფონები-ფეხებამდე შეიარაღებულები იყვნენ. თითქმის ყველას ეკიდა მაუზერი, შაშხანა, ხელყუმბარები და ეს იარაღში ჩამჯდარი ხალხი გაფაციცებით ფუსფუსებდა, თითქო დიდი ბრძოლისთვის ემზადებოდა.

ხალხი ნელნელა შეგროვდა ბაქანზე. ყველანი ცნობისმოყვარეობით ადევნებდნენ თვალს გვარდიელების ფუსფუსს. მარტის მზიანი დღე იყო. თბილოდა.

— სად მიდიან ნეტავი? — შეეკითხა ერთი ჭალარა, ხანში-შესული ჩოხოსანი ღიპიანი მოიჯარადრეს.

— რა ვიცი. ვერაფერი გავიგე.

— ალბათ საომრად მიდიან, თორემ ამდენი იარაღი რად უნდათ?

— ბალშევიკებს ლიხი აუღიათო.

— ჰოო, მერე ვითამ ესენი იმათ წინააღმდეგ მიდიან?

— რა ვიცი, აგერ ვნახოთ. თუ აღმოსავლეთიდან მოუბეს ორთქლ-მავალი, მაშინ საომრად მიდიან. თუ დასავლეთიდან მოუბეს, მაშინ აშკარაა. მიიპარებიან.

მალე შტაბის წევრებიც მოვიდნენ. გატენბლი პორტფელები და თოფები სამგზავრო ვაგონში შეიტანეს და განკარგულება გასცეს მატარებლისთვის ორთქლმავალი მოებათ.

ხალხში უცბად გავრცელდა ხმა, რომ ისინი სკლიდნენ ქალაქს და მიიპარებოდნენ. მალე ორთქლმავალიც გამოიყვანეს და მატარებელს დასავლეთიდან მოუბეს.

ყველანი საკლასო ვაგონთან შეჯგუფდნენ და ჩუმად უცქერდნენ მიმავლებს. ისინი კი ისევ ფუსფუსებდნენ, თავის ბარგს მოხდენილად აწყობდნენ და წამდაუწუმ განკარგულებას იძლეოდნენ.

უეცრად ხალხიდან გამოვიდა ჭალარაშერთული ზეინკალი ანტონა და ფანჯარაში გადმოყუდებულ გვარდიის შტაბის უფროსს მიმართა.

— შიდიხართ, კაცო?

გვარდიის შტაბის უფროსმა ანტონას უგუნებოდ დახედა, შემდეგ ხალხს შეავლო თვალი და უეცრად დაებადა აზრი სიტყვით მიემართა ხალხისთვის. ანტონას პასუხი არ გასცა და პირდაპირ მიმართა შეგროვილ ხალხს:

— ბატონებო, ჩვენ დროებით ვტოვებთ ქალაქს. ამას მოითხოვს სტრატეგიული მოსაზრებები, მაგრამ ჩვენ მალე დავბრუნდებით. ჩვენ ზელთა გვაქვს დეპეშა, რომ ანტანტას გამოუგზავნია ჩვენთვის რეალური დახმარება. ბოლშევიზმის დღეები დათვლილია. საქართველო გადაიქცევა მათთვის ვერდენად. ჩვენ ვიბრძოლებთ უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე...

— რას იბრძოლებთ? ჯერ ისინი არც გამოჩენილან და ახლაც მიიპარებიან... — წაილაპარაკა ხალხში ვიღაცამ.

შტაბის უფროსი უცბად მოიღუშა. სხვა დროს ასეთ სიტყვებს შეიძლება ასე ადვილად არც კი შეარჩენდა იმის მთქმელს, მაგრამ ახლა იძულებული იყო სხვაგვარად დაეჭირა თავი.

— მოქალაქე, რომელმაც რეპლიკა ისარგლა, არ არის მართალი, მან არ იცის სტრატეგია. ჩვენ სწორეთ სტრატეგიული მიზნით...

— სულ გარბიხართ, კაცო, და მაგ თუ სტრატეგიაა, არ ვიცი. — გარცინა მეორემ.

— მოქალაქენო, რეალური ძალა...

— იჰ! კაი ერთი, შენ გენაცვალე.

ატყდა ერთი სიცილი. სიტყვა ჩაფლავდა. რამდენჯერაც არ სცადა გაგრძელება შტაბის უფროსმა, იმდენჯერვე ხელი შეუშალეს რეპლიკებით. ძალაც აღარ ყოფნიდა. ძალიან პათეთიური ტონით დაიწყო ლაპარაკი და წინასწარ უკვე წარმოდგენილი ჰქონდა დამსწრე ხალხის აცრემლებული სახეები და მათი მუდარა — ჩქარა, დაბრუნდითო. იმათ კი სიცილი დააყარეს, სიტყვა გაუქლიკავეს და პათეტიკა სადღაც გაუქრა. რამდენჯერმე მაინც სცადა სიტყვა განეგრძო.

— ამხ... ბატონებო... ჩვენ დაგიმტკიცებთ...

— დამტკიცებულია უკვე, დამტკიცებულია...

— მოიცათ, სუყველამ გაჩუმდით! — ჩააჩუმა ახარხარებული ხალხი ანტონა ზეინკალმა. —

— აბა ჰე ანტონა...

— რა გინდა, ანტონ?

— შიდი, შე ძველო. მეიცათ, ხალხო, გევიგონოთ, რა უნდა ანტონს? სიჩუმე ჩამოვარდა.

— მე რა მინდა, იცი? — მიმართა ანტონამ შტაბის უფროსს. — თქვენ, ჩემო ბიძა, ქე შიდიხართ. ბოლშევიკები როდის, შამოვლიან; არ ვიცი და ქალაქი უხელისუფლებოდ და უპატრონოდ რჩება. ერთი თოფიანი ყაჩაღი რო შამოვარდეს, მთელ ქალაქს სულ ლეკურს გვატყეკავებს.

ამიტომ, სანამ ბოლშევიკები მოვიდოდნენ, ქალაქს თავდაცვა ესაჭიროება და, თუ შეიძლება, ცოტაოდენი იარაღი დაგვიტოვეთ.

— მართალია, მართალი! — იგრილა ხალხმა.

— რათ გინდათ ამდენი თოფები?..

— სულ ერთია მაინც არ ისვრით და!..

— ტყვილა თრევას რას გამორჩებით?

ხმაურმა და ყაყანმა იმატა. შტაბის უფროსი ვაგონში მიიმალა და, როდესაც ცოტა ხნის შემდეგ ფანჯარაში თავი გამოჰყო, ყველა ჩაჩუმდა პასუხის მოლოდინში.

— სერგია! — გასძახა შტაბის უფროსმა მატარებლის გასწვრივ და ვილაცას თვალებით ძებნა დაუწყაო, — სერგია!

— აქა ვარ! — გაისმა ხმა და ცოტა ხნის შემდეგ ფათახიანი გვარდიელი შტაბის უფროსს წინ გამოეჭიმა. — რას გვიბრძანებთ?

— სერგია, გვარდი შტაბში ჩქარა. შტაბის ბეჭედი დამრჩენია და მოიტანე, სანამ მატარებელი წავიდოდეს.

— ახლავე! — აუღო ხელი გვარდიელმა და შტაბისკენ ძუნძულით გაიქცა.

ხალხი ისევ ჩუმად იყო პასუხის მოლოდინში. შტაბის უფროსი კი უაზროდ იტყირებოდა სივრცეში, თითქო მის წინ ცარიელი სივრცე ყოფილიყო. ის აღარავის არ ხედავდა. მისი აზრი მხოლოდ ერთით იყო შეპყრობილი. რაც შეიძლება მალე გაცლოდა აქაურობას და დადევნებოდა გაქცეულებს. მხოლოდ ხანდახან გაიხედავდა ხოლმე შტაბისკენ. საიდანაც გაგზავნილ გვარდიელს უნდა მოეტანა დავიწყებული ბეჭედი.

ხალხში ისევ ატყდა ჩურჩული. ანტონამ აიმაღლა ხმა და ისევ მიმართა შტაბის უფროსს.

— კაცო, ჩვენ პასუხის ღირსი არა ვართ?

— რა პასუხის? — უგუნებოდ დახედა ანტონას შტაბის უფროსმა.

— რა პასუხის და იარაღის შესახებ რო გთხოვეთ. ასე უპატრონოთ, რომ ტოვებთ ქალაქს, ჩვენ ხალხი არა ვართ?

— შენ ის ჯობია, გამეგზავნე ერთი შტაბში, გამიგე სად დააკარგა აქამდე ის ოჯახდასაქცევი. ბეჭდის ნახვას ამდენხანს უნდება? ეჰ, მოდის როგორც იქნა. რა ქენი, მოიტანე?

აქოშინებულმა გვარდიელმა ფეხი ფეხს მიადგა, ხელი აუღო და მოახსენა:

— ვერ ვნახე, ბატონო შტაბის უფროსო.

— რა ვერ ნახე? — გაბრაზდა უფროსი. — გვარდი ახლავე, ჩემი შაგიდის შუა უჯრაშია. ჩქარა! ნიკოია, შენც წაყევი, ერთად მოძებნეთ. ჩქარა მობრუნდით, თორემ სადაცაა წავალთ.

გვარდიელები გაიქცნენ.

სადგურიდან მორიგეგ გამოიხედა და შტაბის უფროსს შორიდან გამოსძახა.

— გავუშვა მატარებელი?

— არა, თუ კაცი ხარ, ცოტა მოიცადე, ბეჭედს მომიტანენ. დამრჩენია...

შტაბის უფროსი ვაგონში მიიძალა.

ანტონა მობრუნდა და გარსშემოხვეულ ხალხს გაკვირვებულად შეხედა.

— რა ვქნათ, ხალხო?

— რა გითხრა, რაიო? — შეეკითხნენ მოშორებით მდგომები და წინ წამოიწიეს, რომ ანტონას პასუხი უკეთ გაეგონათ.

— რა ვიცი, არც კი მიპასუხა. ბეჭედს დაეძებს გამწარებული. რაღა ჯანდაბად უნდა, რომ არ ვიცი?

— მაინც რას ამბობს?

— არაფერს. პასუხი არც კი გამცა: წამოდით, კაცო, ერთად მივიდეთ. რას დაგილიათ ეს პირები? არ გამოგვადგება. ნიკიტორე, სევასტი, შენც, მოდით კაცო. მაგენი თავს შველიან და გარბიან და ჩვენ წითელი ჯარების მოსვლამდე რა ვქნათ? იმათ შეიძლება ერთი კვირა დააგვიანდეთ. ერთი თოფიანი ყაჩაღი... ხომ იცით...

— წამოდით, კაცო, წამოდით!..

ჯგუფად მიუახლოვდნენ ვაგონს და ანტონამ გასაღებით დააკაკუნა.

— მოიტანეთ ბეჭედი? — გადმოჰყო თავი შტაბის უფროსმა.

— ბეჭედი კი არა. ჩვენ აგერ იარაღის შესახებ მოვედით.

შტაბის უფროსი მოიღუშა. ანტონას დაუფიქრებელი თვალებით გადახედა და შემდეგ სხვებს მიუბრუნდა:

— ჩვენ იარაღს ვერ დაგიტოვებთ. იმიტომ, რომ თქვენ მას ბოლშევიკებს გადასცემთ.

ანტონა გაბრაზდა.

— აბა. თქვენ მაინც დარჩით, სანამ ბოლშევიკები მოვიდოდნენ.

— არ შეგვიძლია, ჩვენ ცენტრიდან ბრძანება გვაქვს.

— მაშინ იარაღი დაგიტოვებთ!

— შენ რა ბევრს ლაპარაკობ! — შეუტია შტაბის უფროსმა ანტონას. — ხომ არ გინდა, რომ... მოიწი აქეთ ერთი შემოგხედო. შენ ბოლშევიკების მოგზავნილი ხომ არა ხარ? ან იქნება თითონ ხარ ბოლშევიკი?..

შტაბის უფროსს უკვე გაუელვა თავში, რომ ანტონა დაეტუსალებოდა ამითი სწრაფად მოესპო თოფების დატოვების შესახებ ლაპარაკი. მერე გზაში რაჟღენა ნაგავს ერთი თვალს უზამდა, ისიც წამოდგებოდა. ანტონას დაავლებდა კისერში ხელს და გაქანებული მატარებლიდან კისრით გადაუშვებდა ძირს. უკვე დაპირა განკარგულების გაცემა, მაგრამ ამ დროს გვარდიელებმა ბეჭედი მოარბენინეს და გადასცეს თუ არა შტაბის უფროსს, იმ წამსვე ჩამოჰკრეს ზარიც და ორთქლმავალმაც დასტვინა.

ანტონა სიბრაზისაგან ძლივს სუნთქავდა. დანარჩენებიც მოღუშული იყვნენ. დაიძრა თუ არა მატარებელი, ანტონამ ველარ მოითმინა და შტაბის უფროსს მიაძახა:

— რათ გინდა მაგ ბეჭედი, გამაგებოე ერთი?..

მატარებელი ნელა უმატებდა სვლას.

— მაგრად მოკიდეთ ხელი თუ ღმერთი გწამს მაგ ბეჭედს, არ გაუშვა
ჭელიდან, სხვაგან თუ არა, უკანალზე მაინც დაირტყი და ისე წადი.

ხალხი თავშეუყავებლად ახარხარდა. შტაბის უფროსმა ისევ გამოჰ-
ყო თავი ფანჯრიდან. ახარხარებულ ხალხისკენ მაიხედა, სიბრჯნისაგან
ვაფითრებულმა ანტონას მუშტი მოუღირა და გამოსძახა:

— დამაცა, დავბრუნდები უკან და მე შენ გიტირებ დედას.

— შენ რომ დაბრუნდები, ისე დაბრუნდა ბაბუა ჩემი პავლია. შეტი
არ ავიდგა გვერდები. ბეჭედი, ბეჭედი მიირტყი მაგრად, არ დაგავიწყ-
დეს... თქვენი...

მატარებელი უკვე ჩასცდა ისრებს, ლიანდაგზე გაიკლაკნა და დას-
ტოვა ქალაქი.

ხალხი კი ისევ განაგრძობდა ხარხარს ანტონას ხუმრობაზე.

მეხვედრა

ლურჯას დაღუპვა მეხვიით დაეცა იორდანეს ოჯახს. ჭირსა და ფათერაკს ადრევეც იყო შეჩვეული: ორი წლის წინათ უფროსი ვაჟი გამოსტაცა უღმობელმა ციებ-ცხელებამ, შარშან შემოდგომაზე ცოლის ნამზითვი ძროხა მგელმა შეუჭამა, მაგრამ იორდანე სასოწარკვეთამდე არ მისულა. უკანასკნელი იმედი ჯერ კიდევ სულდგმულობდა მის გულში. ლურჯამ ეს იმედიც თან გაიყოლა.

დაითალხა ჭვარტილიანი ფაცხა. შერჩა სიღარიბე და გაავებული ციებცხელება. თავბედს იწყევლის იორდანე. გაჩენის დღეს აუფით იხსენიებს. აფორიკქებული ხშირად გარბის ეზო-მიდამოდან. გავა რიონის პირად და მთელი დღე უგზო-უკვლოდ დაყიალებს. ხან რას გაიფიქრებს და ხან რას. საბოლოოდ ვერაფერი გადაუწყვეტია. ქალაქში გადაბარგებას ცოლი არ ანებებს. მთაში გახიზვნას და ახალი ოჯახის გამართვას ფული უნდა...

— რა შავ ქვად მინდოდა ცოლშვილი, რად? — ამოიგმინებს ზოგჯერ იორდანე და თვალებს ისე აცეცებს, თითქო ვინმეს დაეძებს ჯავრის ამოსაყრელად.

მარინე ხმაგაკმედილი ზის ფაცხაში. ორი დღე რომ უხემსოდ დარჩეს, ერთ საყვედურს არ ეტყვის ქმარს. თუ თავი დაიმარტოვა, ატირდება და ცხარე. ცრემლით ამოირეკს დასეტყვილ გულს. თუ იჯრა გააკეთა, გასანახავსაც არ იმეტებს თავისთვის. ულუფას განგებ მოინარჩუნებს და ცოტა ხანს შემდეგ გივის სთავაზობს ან იორდანეს ეტყვის: ბუჯერში ცოტა ნარჩენებია და დეიხემსეო.

იორდანე ხედავს ცოლის საქციელს და გული უკვდება. ხანდახან სირცხვილით ყურის ბიბილო უწითლდება, გადის ეზოში და მთელი დღე ოჯახს არ ეკარება.

— თავი როგორ მოვიკლა ცოლშვილის პატრონმა... — ბუტბუტებს თავისთვის.

მოახლოვდა ზამთარი. მთები ჩამოთოვა. აცივდა სოფლადაც. იორდანეს შეშა არა აქვს მომარაგებული. ეზო-მიდამოზე ფიჩხიც გამოილიამარინემ ახლა ამოიდგა ენა: შეშა მაინც მოიხაზირეო.

*) ეპიზოდი რომანიდან „ოქროს ვერძი“.

იორდანემ ნაჯახი აიღო და ჭალადიდის ტყეს მიაშურა. მუშაობას მოწყურებული ისე გატაცებით დაეტაკა ალკებევით აშოლტილ თხემლებს, რომ ერთი კვირის განმავლობაში ორი საყენი შეშა დააყენა.

მუშაობამ ოჯახური ჭირვარამი გადაავიწყა. შეშა სანაოზე გამოზიდა. საყადლებს, რომ შეხედა, შინ წასაღებად დაენანა. მუშტარს დაუწყობებნა. საშინაო შეშას ხვალაც მოვჭრიო, ფიქრობდა წახალისებულო იორდანე.

მუშტარი ვერ იშოვნა. საღვამიხოელები ნაყიდ შეშას არ ხმარობდნენ. შორი სოფლიდან მოსულებმა ჩალის ფასად მოინდომეს სიმწრით ნაოფლარი. მიხა ღვამიჩავამ ურჩია ბარემ ერთი კარჭაპა იყიდე, დააწყებ შეშა და ფოთში ჩაიტანეო. ქალაქში მუშტარიც გეყოლება და ფასაც კარგს მოგცემენო.

იორდანეს ჭკუაში დაუჯდა მიხას რჩევა-დარიგება. საღვამიხოში მეზნავე ხურო ეგულებოდა. მივიდა, თავი შეაცოდა და ნისიად გამოართვა კარჭაპა. ამინდმაც ხელი შეუწყო და საშობაოდ პირველი დატვირთული კარჭაპა შეაცურა ფოთის ნავთსადგურში.

ფოთში მუდმივი მუშტარიც ჩქარა გაბჩინა იორდანემ. მეშეშეობამ ჩაღვადრობა გადაავიწყა და ახალი იმედით აუესო გული. საწყალი კაცისთვის „იმედიც ხომ კარგი საქონელია“.

შეეჩვია იორდანე ტყეში მუშაობას. მეშეშეობას მიანდო ოჯახის ბედ-იღბალი. დღე დღეს სცვლის, წელიწადი წელიწადს, მაგრამ იორდანეს ოჯახში ყველაფერი უცვლელი რჩება. ვერც ოდა-სახლი გამოიწყო, ვერც კვიცი იყიდა და ვერც ციებცხელება განდევნა ფაცხიდან. მარინეს თავპირი ისევ კეჟერა მხლის ფოთლით აქვს შეხვეული. გივი ამღრალი დაფამფალებს.

იორდანე გულს არ იტეხს: „წელს თუ არა, გაისად მაინც მეღირსება რამეო“. მარინესაც აიმედებს: „ცოტა დამაცადე, შეშის მაზანდა აიწევს და ერთბაშად გამოვძვრები სიღარიბიდანაო“.

ამ იმედით მიაცილებს იორდანე ყოველ გასულ წელიწადს (ო, რა უცნაურად გვანან ეს წლები ერთმანეთს), ახალს ალტაცებით ეგებება. მაშაპაპურ ჩვეულებას არ დალატობს და საკალანდო გალოცვისათვის ერთი თვით ადრე იმარაგებს ყველაფერს. ააესებს გობს ღორის თავით, ხილით. წლის მოსავლიდან არაფერს არ იშურებს გობის მოსართავად... გაილოცავს წმინდა ბასილის მობრძანებას. დამბაჩასაც გაისვრის მტრების გულის მოსაკლავად, დაჯდება და კრიმანჭულით გააშხიარულებს წლითიწლამდე მგლოვიარე ფაცხას, თვითონაც ილხენს და ოჯახსაც ამხიარულებს დასაბედებლად. მაგრამ თვე თვეს სცვლის, ზამთარს გაზაფხული... იორდანეს ფაცხაში ყველაფერი უცვლელი რჩება. საკალანდო მზადდება და ახალ წელს დაბედებული მხიარულება განუშეორებელ ბედნიერებად რჩება მთელი წლის განმავლობაში.

ხელმწიფე რომ ჩამოაგდეს, მაშინ კი გადაჭრით სთქვა იორდანემ: რაკი დღემდე მოვიტანე სული, აწი აღარაფერი მიჭირსო.

ადგა და მიტინგებზე სიარულს მოუხშირა. მარსელიოზა თავიდან ბოლომდე ზეპირად ისწავლა და რადგან ხმაც ხელს უწყობდა, მოძღვრალთა ჯგუფს შეუერთდა. აგერ წითელი ლენტები მიიკერეს მკლავებზე. ლენტებს წარწერა ამშვენებს: „თავისუფლება“.

იორდანე სხვებს არ ჩამორჩა: კოოპერატიულ დუქანში ხუთშაურიანი „თავისუფლება“ იყიდა და თვითონაც მიიკერა მკლავზე.

მარინეს ეუცხოვა წითელი ლენტი. ვერაფერი მოისაზრა. აქამდე შევლენტ შემოკერებული ბევრი უნახავს. თვითონ იორდანეს ეკერა შავი არშია უფროსი ვაჟის სიკვდილის შემდეგ... ამ წითელ ნაჭერს ვერაფერი გაუგო. შეკითხვა შერცხვა, მაგრამ გულმა აღარ მოუთმინა და მორიდებით ჩამოუგდო სიტყვა იორდანეს:

— ბეჩა, რაია მაგი ჭინჭი, ასე სასოებით რომ მიგიკერებია მკლავზე? იორდანემ თავი მოიწონა.

— რაია და თავისუფლება... ხელმწიფე რომ ჩამოაგდეს, შენ კიდევ ვერ შეიტყვე?

მარინემ ხელი შეავლო წითელ ლენტს.

— სად დაარიგეს?

იორდანეს ფერი ეცვალა მოულოდნელი შეკითხვისაგან. ის ახლა ჩაუფიქრდა იმ აბავს, რომ „თავისუფლებაში“ ფული ჰქონდა გადახდილი.

— დაარიგეს კი არა... ვიყიდე, — დარცხვენით წაილულულა იორდანემ, თითქო დანაშაულ რამეზე წაასწრესო.

— კაი შვილია ნაყიდი „თავისუფლება“. წითელი ჭინჭი თუ მიიკერე მკლავზე, აგიშენდება ოჯახი...

იორდანემ ხმა გაკმინდა. გული მასაც შეუქანდა. მართლა, რის მაქნისია ამ ნაჭრებით ვაჭრობა და „ფულის მახის“ გამოგონებაო, მაგრამ მიტინგზე სიარული მაინც არ დასთმო.

არც საღვამიჩაოში აკლდება კრებებსა და მიტინგებს. თუ ფოთში ჩავიდა, შინ ისე არ დაბრუნდება, ორ-სამ ადგილას რომ არ მოუსმინოს ენაწყლიან ორატორებს.

რას არ პირდებიან ხალხს ეს ორატორები. რანაირ ედემს არ უხატავენ მომავალ ცხოვრებისათვის.

იორდანე თავბრუდახვეული ბრუნდება შინ. ცის მანანასავით მოელის თავკაცების შეპირებულს. მოელის სახნავ-სათეს მიწას, სამოსახლოს, მდიდრისა და ღარიბის გათანასწორებას. მემამულეების კანონსამართლის შეცვლას.

მოელის, მაგრამ ცხოვრებას რომ აკვირდება, გაოცებული რჩება. არც არაფერი იცვლება და არც არავინ ფიქრობს რაიმე ცვლილების მოხდენას.

სახელწოდება კი შეუცვალეს დაწესებულებებსა და თანამდებობის პირებს, სამამასახლისოების ნაცვლად სოფლის ერობა დააწესეს. მამასახლისების მაგიერ ერობის თავმჯდომარეები დასვეს. მაგრამ საკვირველი

ას არის, რომ საღვამიწაოში მამასახლისად სერაფიონ ჩოჩია იყო ბარე. ათ წელიწადს, ერობის თავმჯდომარედაც ის წამოასკუპეს.

— ეს სადაური კანონ-სამართალია!? — უსაყვედურებდა იორდანე. — თუ მთავრობა გადააგდეს და ახალს ირჩევენ, ამ მექრთამე ჩოჩიას რაღას ნიშნავდენ ერობის თავმჯდომარედ? პირველად ყური გამრგვიტედეს მიტინგებზე, ასე ვიზამთ, ისე ვიზამთო, აგაყვავებთ, აგაშენებთო... ბარე ექვსი თვე გავიდა მას შემდეგ და სადაა ის მიწები, სამოსახლოები, უფასო საძოვრები და ათასი სხვა შეპირება? თვალთმაქცობდნენ?

იორდანემ წყრომით მიაფურთხა ახალ მთავრობასაც. შემოიხსნა მკლავზე მიკერებული „თავისუფლება“ და ისევ ჭალადიდის ტყეს დაუბრუნდა.

სჭრის იორდანე შეშას. რიონის პირად ასაყადლებს. ჩაზამთრებაზე ფოთში ეზიდება. თუ შეშა კარგ ფასში გაყიდა, სამიკიტნოში შეძვრება სადმე, პილპილიან ხარჩოს მოითხოვს და ერთ ბოთლ იზაბელასაც დააყოლებს, ზოგჯერ ორსაც.

ფულის კურსი დღითი-დღე ეცემა. იორდანე სამიკიტნოში გებულობს კურსის ცვალებადობას. ერთხელ ერთი კარჭაბა შეშის ფასი აღარ ეყო სადლის ნახარჯის გასასწორებლად. კინალამ შეიშალა იორდანე. გეგეჭკორის ასიანები ხელში ეჭირა და შეთივით ბორგავდა: ამის მომჭრელს ხელები უნდა მოსჭრას კაცმა... ფულია თუ ნიორის ნაქურჩალიო.

სტაცეს ხელი და მთავრობის შეურაცყოფისათვის ორი თვის ციხე მიუსაჯეს.

გაუტყდა გული იორდანეს. ამდენ თვალთმაქცობასა და მატყუარობას თავბოლო ვეღარ გაართვა. ურწმუნობა და უნდობლობა გაუჯდა ძვალსა და რბილში. არც ვინმეს ნათქვამი სჯერა, არც დაწერილს ენდობა. გაზეთებს ხშირად კითხულობს, მაგრამ თავშესაქცევად. „სამგლოვიარო განცხადებების გარდა, აქ ყველაფერი ტყუილია, ხალხის დასაბრმავებლად გამოგონილიო“, — ამბობს იორდანე თავისიანებში.

ჩქარა ტყეს ბაჟი დაადეს. მაშინ სულ მთლად გაგიჟდა ურწმუნო იორდანე. „გაკეთებას გვპირდებოდნენ და დახე სახელმწიფო ტყეშიც ბაჟები შემოიღესო“.

ტყეში მუშაობაზე ხელი მაინც ვერ აიღო. დაჰკარგა ყველაფრის იმედი, შესძულდა მატყუარა და მცდარი ქვეყანა... გულჩათხრობილ ცხოვრებას მისცა თავი.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებასაც გულგრილად შეხვდა იორდანე. უფასო რკინიგზა და უფასო სადილები ჯერ მოეწონა, მაგრამ სასადილოში სამი საათის ლოდინის შემდეგ თევზის „სუპი“ რომ მოუტანეს, ჩააქნია ხელი და დუდლუნით გამოვარდა გარეთ: „უფასო კუბოც შეარცხვინოს ღმერთმაო“.

როცა კრებებზე მიიწვიეს, უარი განაცხადა: დრო არ მაქვს, ფოთში ვაპირებო.

იორდანე არ სტყუოდა.

ის ახლაც ხშირი სტუმარი იყო ფოთისა. შეშა ჩაჰქონდა. მიკიტნებთან ასაღებდა. აქითობისას სიმინდის ფქვილს და ლობიოს წამოიმძღვარებდა. სხვა ურთიერთობა მას აღარა ჰქონდა ქალაქთან, არც ხალხთან. კარჩაკეტილ ცხოვრებას მისცა თავი. ათი წელი ისე გავიდა, ღირსშესანიშნავი არაფერი მომხდარა მის ცხოვრებაში.

მთლიანი კოლექტივიზაციის გამოცხადებასაც უნდობლად შეხვდა იორდანე. იმიტომ გაექცა არტელში ჩაწერას. დღიურ ლუკმაზე ცხოვრება არჩია, „ცოლშვილს ტილოს მაინც დავაფარებ შუბლზეო“, — იმართლებდა თავს იორდანე.

ავადმყოფობა მართლაც შუდმივი სტუმარი იყო იორდანეს ფაცხაში. ერთად-ერთი ჯანმრთელი იორდანე იყო მთელს ოჯახში. ფიქრობდა, შვილები წამომეზრდებიანო. უფროსი რვა წლის მოუკვდა, მომდევნო გივი თხუთმეტი წლის დაჭლექდა და დაიღუპა. ქალვაჟი დარჩა, მაგრამ ჩსინიც სანთელივით ფერმკრთალნი დაფამფალებდნენ.

წლები გადის. იორდანეს ოჯახში ლოგინი არ აბერტყილა. ქინაქინის ფასს ველარ აუდის ხელმოკლე კაცი.

— ბარემ ერთად გაწყდით, თქვე ცოდვისშვილებო! — ამოიგმინებს ზოგჯერ. და ძველ შანებში ტილოს ნაჭერს ეძებს ციებმოუხდელ ბავშვებისათვის შუბლზე დასაფარებლად.

დღესაც ამ სიტყვებით გამოიხურა ფაცხის კარი და სიცხიანი ცოლი და ბავშვები ღვთისანაბარა მიატოვა.

შუადღემდე თავაუღებლივ იქნევდა ნაჯახს. ალვებივით აშოლტილ თხემლებს შეუბრალებლად მუსრავდა. ქვენამ რომ გადაიქროლა, ის იყო ერთი წყება ძირმოკოდილი ხეები მიაკალათა და უსაზღვრო კმაყოფილებით ახედა ცას.

თხუთმეტი წელიწადია ჭალადიდის ტყეში მუშაობს იორდანე და ასე არასოდეს არ უგრძენია მოწმენდილი ცის ეშხი და მშვენიერება.

— დევიხემსებ! — ხმამაღლა სთქვა იორდანემ და ჭანჭრობზე გამოვიდა, საგზლის ჩანთა ჩამოიღო და მარილწასმული კვერი ოთხად გატეხა.

მადიანად ილუკმებოდა იორდანე ბარაქიანი მუშაობის შემდეგ.

დანაყრებული იორდანე ციბრუტივით ატრიალებდა პირმფლესილ ნაჯახს. ამინდი ხელს უწყობდა. მოკრიალებული ცისა და მზის შეხედვად ღონეს მატებდა. მერცხლების ჟღერტულიც ესმოდა იორდანეს და მართობას ავიწყებდა. თავაუღებლივ იქნევდა ნაჯახს. ნაფოტები ბზრიალით იფანტებოდა წასაქცევი ხის გარშემო.

უკანასკნელად ფულუროიანი თხემლა წააქცია იორდანემ. ფულუროდან ციყვი გამოხტა. თავგზააბნეულმა წრე შემოხაზა, წაქცეულ ხეს გადაურბინა და ცაში ატყორცნილ თხემლას მოველო კენწეროზე.

იორდანემ შურის თვალი გააყოლა ფეხმარდსა და წელმოქნილ ციყვს. მუქარის ნიშნად თავი გააქნია და თოფი. ინატრა.

სამშვიდობოს გასული ციყვი მაიმუნივით ხტოდა ტოტიდან ტოტზე.

შაგრამ თხემლა განმარტოვებით იდგა და ხიდან ხეზე გადასვლას ველარ-ახერხებდა.

იორდანემ ადგილი გადაინაცვლა და ჯინაზე იმ თხემლას მიადგა წა-საქცევად, რომლის კენწეროზე ციყვი დათარეშობდა.

კარგა რომ შეანაფოტა, ლაპარაკი შემოესმა. მონადირის სიფრთხი-ლით გაიხედა გვერდზე. ამდენი ხანია აქ მუშაობს და ტყეში შემოსული არავინ უნახავს. მხარი ხომ არავის ეცვალაო, — გაიფიქრა და შუბლი მოიჩრდილა. ქალაქურად ჩაცმული ხალხი დაინახა. გაოცებამ ყოველგვარ საზღვარს გადააცილა. ნაჯახი ხელიდან გააგდო და უცხო ხალხს მია-ჩერდა.

პაჭუ ხორავა იცნო იორდანემ. გაუკვირდა: რაი აღმასკომის თავმჯდო-მარე ამ ჭაობში რამ შემოიყვანაო. ხორავას უცნაურად ჩაცმული ახმა-ხი კაცი ედგა გვერდით და ჭაობის სიღრმეში ამობურცულ ბექობზე მი-უთითებდა. ხორავა დურბინდს იშველებდა მითითებული ადგილის და-სათვალიერებლად.

იორდანე უცხო ხალხს მიუახლოვდა. რეზინის სანადირო ჩექმები ეცვა ყველას. მუხლებამდე დასველებულნი იყვნენ. ზოგიერთს ჭინჭიბური ტალახი შეხმობოდა მუხლის თავებზე.

— ეტყობა, უსაქმოდ არ არიან მოსული, — გაიფიქრა იორდანემ და უცხო ხალხს ათიოდ ნაბიჯზე მიუახლოვდა.

ახალგაზრდა ჭაბუკი გამოეყო უცხო ხალხს, თხემლას თარჯი შემოკ-რა და ახმახ კაცს ჰკითხა: მეორე თარჯი რომელ ხეს შემოგვკრაო.

იორდანემ იცნო ჭაბუკი. მიუახლოვდა და სხვებთან ერთად იმასაც თავი დაუყრა.

არკადიმ თავის დაქნევით უპასუხა. შეათვალიერა უცნობი გლეხი და თავისიანებს გადახედა, თუ ვინმე იცნობსო.

ყველანი უცნობი თვალით უცქეროდნენ იორდანეს. სამუშაოს მიტო-ვება და გამოგებება ყველამ გლეხის ჩვეულებრივი ცნობისმოყვარეობით ახსნა. მისალმებაც — სოფლელი კაცის თავაზიანობად.

უკანასკნელი თარჯი ჭაობიდან ათი ნაბიჯის მოშორებით შემოჰკრეს და შეჩერდნენ. იორდანემ ნაცნობ ჭაბუკს წამოუარა, გაუცინა და მოკრ-ძალებით ჰკითხა, თუ მიცანიო.

ჭაბუკი დაიბნა. ერთხელ კიდევ შეათვალიერა მუხლებამდე ჩაცვარუ-ლი შეშის მჭრელი, მაგრამ გუმანი ვერ მიიტანა და მხრები აიჩეჩა უარის ნიშნად.

— სოფლის სკოლაში რომ ზურგით გატარებდი, დაგავიწყდა?

არკადი უცბად გამოერკვა. თვალები ზედიზედ დააფახურა.

— ო-ო, ძია იორდანე! გიცანი... როგორ არა! — მიაშურა და ხელი გაუწოდა.

იორდანემ ხელი ჩამოართვა და მახლობელივით მოიკითხა. ღიმილით შესცქეროდა დავაუკაცებულ არკადის, მხრებზე ხელს უთათუნებდა.

არკადიც არ ჩამორჩა გულგახსნილობაში. მარინე მოიკითხა, ბავშვე-შიც. თავისი ბავშვობაც მოიგონა, იორდანე რომ ზურგით ატარებდა.

დღეს ინჟინერი ვარ, „კოლხიდმშენში“ ვმუშაობო, — გააცნო იორდანეს თავისი თანამდებობა.

— ამ ჭაობში რაღას აკეთებთ? — სხვათა შორის ჰკითხა იორდანემ, თითქო არც ეინტერესებო.

— რიონი უნდა გადმოვაგდოთ... არხის გეგმას ვადგენთ.

— რიონი — ჭაობში? — შეჩქვიფდა ერთბაშად იორდანე და ცხვირის წვერი უმოწყალოდ მოიქვლიმა. არკადის მოლიმარ სახეს ყინულივით ცივი და გაქვავებული თვალებით შეხედა.

— ჭაობი უნდა ამოვაშროთ, ძია იორდანე! — დაუდასტურა არკადიმ და თავისიანებს გახედა, შორს ხომ არ წასულანო.

პაჭუ ხორავა და ახმახი კაცი იორდანეს საყადლებს უვლიდნენ გარშემო.

ორჯერ რომ შემოუარეს, ახმახმა უკან მიიხედა და არკადის დაუძახა:

— ეხლავე მერაბ მერაბიჩი, — არ დააყოვნა არკადიმ და იორდანეს ხელი გაუწოდა გამოსათხოვებლად.

იორდანე გაშტერებული იდგა. არკადის გაწვდილი ხელი ვერც კი შენიშნა ფიქრებში გადაკარგულმა. ამ მდგომარეობაში, ალბათ დიდხანს დარჩებოდა რომ მერაბ მერაბიჩის ხელმეორე დაძახილს არ გამოეფხიზლებინა. არკადიმ საყადლებისკენ მიიხედა. მერაბ მერაბიჩმა ხელით ანიშნა იორდანეზე, თან წამოიყვანეო.

ამან კიდევ უფრო გააცოცა იორდანე, თვალები მოისრისა და არკადის გაპყვა კვალდაკვალ. იორდანე წინასწარ გრძნობდა, რისთვისაც ეძახდა უცხო კაცი.

— შენაკადი არხი აი აქ შეუერთდება მთავარ მაგისტრალს, — მოესმა იორდანეს მიახლოვებისას. ამან კიდევ უფრო დაადასტურა იორდანეს წინაგრძნობა. მოშორებით დადგა და, თითქო განაჩენის მოსმენას ელოდებო, თავი ჩაჰქინდრა.

— შეშა შენია, ძმობილო? — ჰკითხა იორდანეს პაჭუ ხორავამ.

— ჩემი გახლავთ, — დამნაშავეს ხმით უპასუხა იორდანემ.

ხორავამ გულმოდგინედ ჩაათვალიერა შეშის მჭრელი. მისი ხმა ეცნაურა. ახლა იმას იგონებდა, სად მინახავსო. გუმანი ჩქარა მიაგნო და ბერულავას წინააღმდეგ მოლაპარაკე იორდანე აღუდგა მეხსიერებაში. ვინაობა აღარ გამოჰკითხა, საყადლებს გადაჰხედა და იორდანეს გამოუცხადა: ერთი კვირის ვადაში ეს შეშა აქედან უნდა გაიტანო.

მეხი დაეცა იორდანეს. ენა გაუქვავდა. ყველაფერს იფიქრებდა, მაგრამ აგვისტოში ჭაობიდან შეშის გაზიდვა აზრადაც არ მოუვიდოდა. რით უნდა გაზიდოს ლეჟერი შეშა, როცა სოფელში ერთი ქეციანი მოზვერიც არ ეგულვება, ყველას მთაში ჰყავს გარეკილი. ზურგით რამდენი უნდა გაიტანოს? ახლო გადანაცვლება რომ ხერხდებოდეს, კიდევ ჰო... რაღაცას მოახერხებს, მაგრამ სანაოზე გატანას როგორ შესძლებს? ეს ჭანჭრობი, სადაც ამჟამად მუშაობს იორდანე, ძროხის ენასავით არის გაგრძელებული ორ ჭაობს შორის. გასავალი რიონის მხარეს აქვს... რიონის პი-

რამდე ორი კილომეტრი იქნება. ეს უღონებს გულს ზღვრდანეს. ამიტომ დგას ასე შეწუხებული და ენაჩავარდნილი.

იორდანემ ამოიხრა. საყადლებს ისე შეხედა, როგორც მახლობლის კუბოს დახედავს ჭირისუფალი სამუდამო გამოთხოვებისას.

— რას იზამ, ძმობილო? — ჰკითხა ხორავამ, როცა იორდანემ პასუხი შეაყოვნა.

— ვფიქრობ და ვერაფერი მოვიანზრე, ბატონო! რით გავიტანო...

— მოახერხე რამე... არხის ფართობში რომ არ იყოს, არ აგაჩქარებდით, მაგრამ ამ თვის ბოლოს მუშაობა უნდა დავიწყოთ, — წამოეშველა ხორავას მერაბ მერაბიჩი.

არკადიმ თანაგრძნობით შეხედა შეწუხებულ იორდანეს, მაგრამ საწნუგეშო ვერაფერი ვერ უთხრა, ოჯახში ურემი ეგულვებოდა, მაგრამ ხარები?

სწორედ ხარები აღონებდა იორდანესაც.

— რადგან ასე შეწუხდი... ათი დღის ვადას მოგცემთ... ეცადე როგორმე... — თანაგრძნობის კილოთი უთხრა ხორავამ და მერაბ მერაბიჩს შეეკითხა, თქვენ რას იტყვიან.

— კარგი... ათი იყოს... მეტი აღარ შეგვიძლია, — დათანხმდა ისიც.

იორდანეს ეუცხოვა ხორავას გულკეთილობა... საღვამიჩაოში სულ სხვა შთაბეჭდილება დასტოვა მან იორდანეზე. მაგრამ არც ეს აძლევდა რაიმე წუგეშს მოულოდნელ განსაცდელში ჩავარდნილ იორდანეს.

— ვეცდები... თუ არა და... ნება თქვენია, — ამოდერდა როგორც იქნა იორდანემ.

— თუ მოვახერხე, მუშებსაც მოგახმარ... გულს ნუ გაიტეხ! — უკანასკნელ წუგეშად დაუტოვა ხორავამ იორდანეს და ჭაობისაკენ გაემართა. მას სხვებიც მიჰყვნენ.

გვიან დაბრუნდა შინ იორდანე. ფაცხის კარი დახურული დაუხვდა. მარინეს ციება მოეხადა და ბოსტანში ჩასულიყო. ნაადრევ კომბოსტოს კვალში ბალახ-ბულახს სწმენდდა. ჩაყვითლებულ ფოთლებს აცლიდა. ისე გართულიყო მუშაობაში, რომ იორდანეს შინ დაბრუნება არ გაუგია. ფაცხის კარის ჭრიალი რომ შემოესმა, ძაღლი თუ არისო, იფიქრა და თავაუღებლივ შესძახა: სად მიხვალ, შე წუწკო.

მოგვიანებით გადმოვიდა მარინე ბოსტნიდან. ბჟოლის კანით შეკრული ჩაჩიების ჩელტი ალაგეს მოახურა და თხა დააპურა. ბატის ბეიტებსაც დაუჭრა კომბოსტოს ფოთოლი, კალთა გაიბერტყა და ფაცხისკენ გაბრუნდა.

მუხის ძირში იორდანე დაინახა. გაქცევებული იჯდა. მარინე შეკრთა. კარგა ხანია ასე მოლუშული არ უნახავს ქმარი. ჩვენს თავს რაღაც უბედურებააო, გაიფიქრა და შვილების სიავით გულდათუთქულმა დედამ: ესლა მოასწრო: „ბაღნების რა იციო“.

მარინე გაცეცებული იდგა. ზელები აფრენილი ქორის ფრთებივით ჰქონდა გაშლილი, გეგონებოდა: იორდანეს პასუხს ელის, რომ შეჰკვივლოს და თმები დაიგლიჯოსო.

— სად გაუშვი ბაღნები? — დამშვიდებით იკითხა იორდანემ. მარინესთვის არ შეუხედია, არც თავი აუწევია.

— ნავთიზა გავგზავნე საღვამიჩაოში. ხომ არაფერი შეგიტყვია?

— რა უნდა შემეტყუო, დედაკაცო! დათვი შეჭამდა თუ მგელი ამ შუადლისას.

მარინემ სული მოიბრუნა.

„ჯანდაბას ყველაფერი, ბავშვებს ნურაფერი გაუჭირდებათო“, — ამოიკითხებოდა მარინეს უფერულ პირისახეზე.

იორდანემ დაამთქნარა.

— შენ რაღა მოგაჩქარებდა? ცას მტვერი მოცივა... — უსაყვედურა მარინემ.

იორდანე მუხის ტანს მისჩერებოდა. მიწიდან ერთი ალაბის სიმალღეზე გარკვევით მოსჩანდა მსხვილი ასოებით ამოჭრილი: „გივი“. ჭრილობა უკვე შეხორცებოდა მუხას. ასოების კიდური ნატიფი კანი ნაზად გამოიყურებოდა სქელსა და დამსქდარ ქერქს ქვეშ. იორდანე თვალს არ აშორებდა წარწერას.

„მოსწრებული დამელუბა... ვაი ჩემს გაჩენას!“ — გაივლო გულში და მიწას ჩახედა დასაკლავ პირუტყვივით.

— აღარ იტყვი, ადამიანო? — გაუმეორა მარინემ.

— რას ჩამაცივდი, დედაკაცო! მომინდა და დავბრუნდი.

— სადილს რაღად მიათრევდი, თუ შუადღეზე აპირებდი გამოქცევას?

— ამომართმევს ახლა კისრის ძარღვებს! მომშორდი, დედაკაცო, აქედან! — დაიღრიალა იორდანემ და ცოფიანი თვალებით შეხედა აყბედებულ მარინეს.

მარინე ბუზღუნით შეტრიალდა... გზადაგზა ფიჩხი აკრიფა და ფაცხაში შევიდა.

— იზარმაცე, იზარმაცე მამიშენის ცხონებამ... ავდარში არ გეყოფა დასვენება! — მოესმა იორდანეს გაანჩხლებული ცოლის საყვედური.

— სულელი დედაკაცი! — ჩაიქნია ხელი იორდანემ და ყალიონი გააჩაღა.

ფაცხაში ჯამ-ჭურჭელი ახმაურდა,

იორდანემ წაუყურადა.

მარინემ საფქვილე კოთხოს ხუფი მოხადა. ორ-სამ ადგილას დაკერებული საცერი ფქვილით გაავსო და გაბზარული გობის ერთ კუთხეში ხელები აათამაშა. გარეთ გარკვევით ისმოდა საცერის კარბისა და მარინეს ხელის გულის ტყაპა-ტყუბი. გობზე გაცრილი ფქვილის გორაკი თვალსა და ხელს შუა იზრდებოდა. ხანდახან მარინე გობის კიდეს მარცხენა ხელს დაჰკრავდა და ფქვილის გორაკი ინგრეოდნ, როგორც კინოში ინგრევა მთაგრეხილები მიწისძვრის დროს.

მარინემ მჭადი დააკრა. ფაცხაში დახრუკული ფქვილის სუნი დადგა.

იორდანემ სუნით იყნოსა, რომ მარინე ვახშმის სამზადისში იყო გართული. აქამდე სულ იმას ფიქრობდა: ხომ არ გაბრაზდა, ხომ არაფერს ამტვრევსო. ეს ერთიხანია ხელმარცხიანობა დასჩემდა მარინეს. უსიბა-

რელო ცხოვრებამ, სიკვდილმა და გაჭირვებამ ძარღვები მოუშალა. გულის მოსვლას ვეღარ იტანდა. უეცარი სიხარულიც ცუდად მოქმედობდა, ეს იცოდა იორდანემ და მიტომ წაუყრუა წელან, მარინე ჯამჭურჭელს ხომ არ ამტვრევსო.

მარინე კი იორდანეზე ფიქრობდა: ნეტა რა მოუვიდა ამ ყაზახსს, რატომაა ასე გაცოფებულიო? „ლურჯა რომ დაგველუბა, იმ დღეს მოვიდა ასე საცნაურდაკარგული. ხემსი არ აუღია. ერთი კვირის განმავლობაში ხმა არ გაუცია. მაშინაც ასე იყო. ალბათ, ბაჟი შეაწერეს და მიტომ დაბრუნდა ასე ადრე. სულ იმას ძახნდა, თუ დამბეგრეს, მეშეშეობაზე ხელს ავიღებო, ქალაქში გადევნიკარგებო. ნეტა აქედან წამათრევდეს და... თუნდაც ჯოჯოხეთში წამიყვანოს. ამის უარესი რაღა იქნება! გამოვყრუვდი მარტო ყოფნით. ლაპარაკი გადამავიწყდა, ხანდახან განკებ შევუძახებ ძაღლს ან თხას გამოველაპარაკებო, ხომ არ დავმუნჯებულვარ მეთქი!“

ფეხის ხმამ გამოაფხიზლა.

იორდანე შემოფრატუნდა ფაცხაში. ამოიოხრა და ლოგინზე მიწვა. თვალწინ მუხაზე ამოჭრილი მსხვილი ასოები ედგა და მოსვენებას არ აძლევდა მწარე მოგონებები. თანაც შეშის დარდი აწუხებდა. „მოსწრებული დამეღუბა... ძმასავით ამომიდგებოდა გვერდით“.. უფროსების მოგონებაზე გოჩა და ნუნუც გაახსენდა. იორდანე სულ იმას საყვედურობდა სუსტები არიანო. მართლაც, ნუნუ უკვე ცამეტი წლის ქალია, მაგრამ ჩხირივით ფეხებზე დგას. გოჩაც კათანდარა ბავშვია. ციებამ საშველი არ მისცა. არ იქნა, ფერხორცი ვერ შეიძინეს სისხლნაკლულმა ბავშვებმა.

იორდანემ თავი აიღო და მარინეს შეხედა.

მარინე ბუჯერში ჭურჭელს ასუფთავებდა.

— ვახშმად რა გაქვს, დედაკაცო? — განკებ კუშტად ჰკითხა ცოლს. გულში ასე გაიფიქრა: თუ შემომხედა, თანდათან მოვლბები და შევკურიგდებო.

ახლა მარინემ აღარ გასცა ხმა.

— გამებუტე? — ჩაიციინა იორდანემ. — თვითონ შემიროგდები.

— არ აგიდგეს გვერდები! თუ წელან ვერ იღებდი ხმას, ახლა რამ აგაჭიკჭიკა?

— კაი თუ ღმერთი გწამს, მარინე! ჩემი დარდი მეყოფა... შევკრიგდეთ, შე ქალო... სამაგიეროთ ხვალ შეშის საზიდავში წაგიყვან...

— მამა გიცხონდება... დგებიას ქალი შენ შეშის საზიდავში გამოვყვეს!

— თიატრში გამომყვები?

— შენს მეტს რათ უნდა თიატრი! — ამოიდგა ენა მარინემ. — წვეთრევა ფოთში, მეიჯერებს გულს თიატრებით, კახებით და ამობრძანდება ჯიბეგარეკილი. მარინემ რა იცის კაი ცხოვრების გემო!

მარინე ერთბაშად მოტრიალდა ბუჯერიდან და გარეცხილი ქვასანაყი ხელში შერჩა. იორდანემ თვალი შეასწრო და განგებ შუბლზე მიიფარა ხელი.

— არ გაგიჟდე, დედაკაცო, არ დამარტყა! — შეემუდარა მარინეს. მარინეს გაეცინა.

— ნეტა, მართლა ასე გეშინოდეს ჩემი... ოჯახს არ დააქცევდი. — უსაყვედურა გუნებაშეცვლილ ქმარს.

— მე დავაქციე ოჯახი? — აიმრიზა იორდანე და მარინეს მიაშტერდა. უცებ ღიმილი გაჰქრა მის სახეზე. თვალები გაუფართოვდა, შუბლი მოიჩრდილა და თითქო გაქვავდაო, აღარ განძრეულა.

— რავა გიჟივით მიყურებს, მიწაგასახეთქი! — აკაპასდა ისევ მარინე.

— მიწა შენ გისკდება, როგორც გატყობ.

მარინემ ხელი მიიფარა საეჭვოდ წამობერილ მუცელზე. წელზედა შეისწორა. მიხვდა, იორდანეს ქარაგმის მისამართი მარინეს მუცლისკენ იყო მიმართული. ფერმკრთალი ლოყები შეუყვავილდა სირცხვილისაგან.

იორდანეს გულში ესიამოვნა მარინეს ფეხმძიმობა, ისე, როგორც ყოველი გლეხი სიამტკბილობს ცოლის ფეხმძიმობის ამბის შეტყობისას. მაგრამ განგებ შეიჭმუნა და საყვედურებიც მიახალა ცოლს: ამ გაჭირვების დროს რა გეფეხმძიმებოდაო. ვითომ ეჭვიანობაც მოუგონა: ყველიერის აღების აქეთია სიახლოვეს არ გაგკარებივარ და სულიწმინდამ დაგაორსულაო.

მარინემ იფეთქა:

— უი, დაგიდგეს თვალები, შე მართლა ბილწო და გაფუჭებულო! თვითონ დაეთრევი კახებში და... სხვას სწამებ ბოროტებას? ნააღდგო მევს რომ ამოეთრიე გალეშილი, აღარ გახსოვს?

იორდანემ თავი ჩაღუნა, თითქოს მართლაც რაღაცას იგონებო.

— მერე?

— მერე... — გაჯავრდა მარინე და წელზე დოინჯი შემოიდგა. — რომ აბოღილდი და არ შეისვენე, არც ის გახსოვს?

— მერე?

— აბა, ვის სწამებ ბოროტებას, შენ თითონ...

იორდანემ ველარ მოითმინა და გულიანად გაღიხარხარა.

— გეხუმრე შე ქალო! ვინ ოხერი გადაცდება შენზე, მიწიდან ამოღებულს გავხარ...

— შენი შემხედვარე, ცოცხალი როგორ ვარ! — იწყინა მარინემ. სიჩუმე ჩამოვარდა.

მარინე ჯირკზე ჩამოჯდა. იორდანე ლოგინზე წამოწვა. ჭვარტლიან ჭერს მიაჩერდა.

დიდხანს იყვნენ გარინდებულნი და ხმაგაკმედილნი.

— შეშის ზიდვას რომ იძახდი, ხუმრობდი თუ რა ამბავია? — დაარღვია მყუდროება მარინემ.

— ვხუმრობდი კი არა... ათ დღეში უნდა გამოვზიდო სანაოზე.

— რა მოხდა ამისთანა?

— რიონი უნდა გადმოვაგდოთ ჭაობშიო... გამომაცხადეს... არხი უნდა გავჭრაო.

— ვინ სთქვა, ყაზახო, მაგ სისულელე!

— ვინ სთქვა და სოლომონ ბრძენმა... თავკაცებმა სთქვეს... თვის ბოლოს მუშაობას ვიწყებო.

— დამიდგეს თვალები! მართალს ამბობ, იორდანე, შვილებს გაფიცებ?

მარინემ მორცხვად დაიხედა მუცელზე, თითქო თავის თავს უსაყვედურებდა, ამ გაჭირვების დროს აბა რა გეორსულებოდაო.

იორდანემ უსიტყვოდ ამოიკითხა ეს მარინეს დაღონებულ სახეზე. კიდევ უფრო შეეცოდა ციებცხელებით ჯანგატეხილი ცოლა.

ეზოში ბავშვების ჟრიაში გაისმა. კარი გაიღო და ფაცხაში გოჩამ შემოფართქალდა. სულს ძლივს იბრუნებდა. ნავთის ჭურჭელი კუთხეში დადგა და უკან მიიხედა; ნუნუ რა იქნაო.

— რა მოგარბენინებდა, ბიჭო! — გაუწყრა იორდანე აქოქინებულ გივის.

— იმდენი მარბენინა... გული მტკივა... — საყვედურით შემოვიდა ფაცხაში ნუნუ.

— გული ტკივა!.. — გააჯავრა გოჩამ. — ვინ გაძალებდა? მართლა, კინალამ დამავიწყდა... ბაბაია, ნოქარმა შემოგითვალა: ღარიბებზე ფართალია მოსული და მეიკითხეო.

ცოლქმარმა ერთმანეთს გადახედეს.

— იხუმრებდა ვინმე... — მარინეს გასაგონად სთქვა იორდანემ და უღვაშებში ჩაიციხა, მაგრამ გოჩას რა გამოეპარება. იორდანესთან მიიჭრა და თავგამოდებით შეეკამათა:

— არა, ბაბაია, დღესაც არიგებდენ სიებით... უამრავი ხალხი იყო დუქანში.

— შენ სულ ხუმრობა გელანდება!.. — წამოეხმარა გოჩას მარინეც, თუმცა თვითონაც ორჭოფად იყო, ნეტა ვის მოვაგონდიო. გოჩა გვერდით მოისვა და დაწვრილებით გამოჰკითხა, ვის მისცეს ფართალი, რამდენს იძლეოდნენ, რა ფერის იყო ჩითები, განი როგორი ჰქონდაო.

გოჩა გულმოდგინედ უამბობდა ნახულსა და გაგონილს. ზოგჯერ ნუნუს იმოწმებდა — ხომ მართალიაო.

ტყუილიც რომ ეთქვა გოჩას, ნუნუ მაინც ეთანხმებოდა, ეშინოდა, დროს შემირჩევს და მცემსო. გოჩა მეტად ანცი და მოჩხუბარი ბავშვი იყო... როცა შინ იყო, ნუნუს ეკრტიმლებოდა... გოჩა სჯობნიდა ყველაფერში გულმოსული ნუნუ ტირილით სკდებოდა, ამ ჭიამკვდარმა როგორ მაჯობაო.

იორდანემ მძიმედ ამოიოხრა: მას შეშის საყადლები არ აძლევდნენ მოსვენებას.

შეშის გადმოზიდვამ საგონებელში ჩააგდო იორდანე. მოძალებული სამუშაო ბევრჯერ ჰქონია, ხელმოკლეობა სიღარიბესთან ერთად შეეზარა-

და მის ოჯახს, მაგრამ ასეთი ჯერ არ უნახავს. მთელი ზაფხული ტყეში გაატარა იორდანემ. შვიდი-რვა საყენი შეშა დააყენა. ფიქრობდა, ერთ თვეს კიდევ ვიმუშავებ შეშის საჩეხში, ბარემ ათ საყენად მოვათავებ და მთიდან ნახირი რომ დაბრუნდებ, გამოტანას შევუდგებო. სხვა რამესაც ფიქრობდა ჩორდანე. თუ შეშა რიგიან ფასებში გავყიდე, სამას-ოთხას მანეთს გადავანარჩუნებ და... ოდა-სახლისათვის ფიცრებს ვიყიდო. მარინესაც გაუმხილა თავისი განზრახვა... მარინემ მოუწონა: ღმერთმა ხელი მოგიმართოსო, ხელაპყრობით დალოცა... გულში კი ასე გაიფიქრა, თუ-თხმეტი წელიწადია ოდა-სახლზე ვფიქრობთ, მაგრამ... ღერი ფიცარი ვერ შევმატეთ ოჯახსო.

ეს ფიქრი უსიტყვოდ ამოიკითხა იორდანემ მარინეს სახეზე. ხელაპყრობით დალოცვა დაცინვად ჩამოართვა მაყვარანცხი ენის პატრონ ცოლს და გადასწყვიტა, მოდი ბარემ მთავარ საიდუმლოებასაც გავუმჟღავნებ სიცოცხლე-ჩამწარებულ ცოლს, ერთხელ მაინც გავახარებო. მაგრამ გულს რომ შეეკითხა, განზრახვაზე ხელი აიღო. თუ წრეულსაც გამიმართლა მუშაობამ, ოჯახის საჭიროებას ცოტას წავაკლებ, შარშანდელს წავუმატებ, ვიყიდი ფიცრებს, საშენ მასალას, დავტვირთავ ურმებს და ეზოს რომ გადავათეთრებ ფიცრებით, მაშინ უფრო მეტი ღირსება ექნება საიდუმლოების გამჟღავნებასო.

საიდუმლო კი ის იყო, რომ იორდანეს ექვსასი მანეთი ჰქონდა თავმოყრილი და გადამალული. ოჯახს ტანფეხი აკლდა, ხეირიანი სასმელსაჭმელი, ოჯახის ალაფი და სასტუმარ-მოყვარო სირცხვილ ნამუსისათვის საჭირო ხელგაშლილობა. მაგრამ იორდანეს ოდა-სახლის ფიცრები ედგა თვალწინ, ოდის კარ-ფანჯარა და სინათლიანი ოთახი ელანდებოდა... ამიტომ იყო ხმაგაკმენდილი. ამიტომ ჰქონდა თავნაყარი ფული ცხრაკლიტულში შენახული. იმ დღესაც გულგრილად შეხედა იორდანემ საშინაო კაბა-გაცვეთილ მარინეს, ფეხშიშველ ბავშვებს და ენას კბილი დაადგა. საიდუმლოების გამომჟღავნებაზე ხელი აიღო. იორდანეს თითქო ეშინოდა, თუ გავამჟღავნე ორი გროშის გადამალვა, ამიყაყანდებიან, ტანზე არ გვაცვია, ფეხშიშველები ვართ, მისაჭმელი გვენატრებო და... იორდანეს ქვის გული როდი აქვს: წავა ფოთში და ნაყიდ-ნავაჭრით ცოლშვილს გაახარებს, გატყავებულ ქვესაგებსა და სახურავს პირ-სარჩულსა და მითელს გამოუცვლის. ბრდლია ღითის საბნები გულსაც გაუხარებს და ტკბილადაც მოასვენებს. მაგრამ ოდა-სახლი?

იორდანემ ასე გადასწყვიტა: ის გადამალული ფული, ვითომ არ არსებობს ამ ქვეყნად... არც არასოდეს ჰქონია და ვითომ არც ახლა გააჩნია გროში-კაპეიკი. ადგა და ტყეს მიაშურა.

დღეს ისევ ჩაუმწარეს ნეტარი ფიქრები. შეშის ჩეხაზე ხელი ააღებინეს. გადმოზიდვის საზრუნავი უდროოდროს გაუჩინეს. ნაწილობრივ უკვე ჩაიშალა იორდანეს გეგმა. საყადლებს ათ საყენად ველარ მოასრულებს. ათს ვინლა სჩივის: რაც დამზადებული აქვს, შეიძლება ისიც დაეკარგოს... ფიქრებს თავი ველარ გაართვა.

ადრე ივანშმა და დაძინებამდე მთელი სოფელი ჩამოირბინა, ხარურემი ვერსად იშოვა. მეზობლის დედაკაცმა მიასწავლა: საღვამიჩაოში ბურღუ ჩაჩუას ჰყავს უღლად ხარებიო, მაგრამ ისიც დაატანა: ჩაჩუა სამ თუმან ნაკლებ სახრეს არ მოიქნევსო.

იორდანემ ხელი ჩაიქნია.

დღეში სამ-სამი თუმანი რომ მეხრეს აძლიოს ფოთში ჩატანილ შეშაში, თავნს ვერ აინაზღაურებს. შეძენილი გროშებიც ხელიდან წაუვა და ვინ იცის, შეშას რა მაზანდა დაუდგება.

იორდანეს მიკიტან გვასალიას ოინი მოაგონდა: იმ დღეს თავნიც ველარ გაანაღდა იორდანემ. კოოპერატიული სასადილოების გამგეებმა პირი რომ შეკრან და შეშა სახელმწიფო დამზადების ფასებში მოითხოვონ?

— არა, სამ თუმანს ვერ მივცემ, ბატონო!—გადაწყვეტით თქვა იორდანემ და მეზობლის დედაკაცს „ძილი ნებისა“ უსურვა.

— რაღა ახლა მოაგონდათ, რიონის გადმოგდება?! — ბუტბუტებს იორდანე და უცხო ხალხთან შეხვედრა აგონდება.

მოულოდნელი იყო იორდანესთვის რიონის გადმოგდების ამბავი. გაზეთებში ბევრჯერ ამოიკითხა, კოლხიდის ჭაობი უნდა ამოშრესო, მაგრამ თუ ჭალადიდის ტყეში ვინმე ფეხს შემოდგამდა, ეს არ ეგონა. ჭაობის ამოშრობა არც ახლა სჯერა. ტყუილ ოცნებად მიაჩნდა, მაგრამ ეს საქმეს მაინც არ შევლის. რაკი იორდანეს საყადლები არხის ფართობში მოხვდა, შეშის გადმოზიდვა მაინც აუცილებელია. ისე, — იორდანეს ფიქრით, — რიონს კალაპოტს ვინ შეუცვლის, წისქვილის ღელე ხომ არ არის, რომ ჯებირი გაუკეთო და წყალს მიმართულება შეუცვალო...

— მე კი დამღუპეს და... ჯანდაბამდის გზა ჰქონიათ!—ხმამალა წაიბურტყუნა იორდანემ და თემშარაზე გავიდა.

მთვარიანი ღამე იყო. რიონის პირად მეფშალიები უსტვენდნენ. მოსარკული ცის ეშხსა და მშვენიერებას ჩიტუნებიც აუშეტყველებია.

იორდანე ბედის ვარსკვლავს დაეძებდა უსაზღვრო სივრცეში. „ირმის ნახტომს“ თვალი გააყოლა და პაპის მრავალგზის ნაამბობი მოაგონდა: ფოთიდან ვაჭრები ირანში მოგზაურობდნენ. ყვირილას შესართავამდე ნავებით მიდიოდნენ. ყვირილადან, შორაპანზე გავლით, სურამს გადაყელავდნენ და თბილის-ქალაქს ჩავიდოდნენ. თბილისიდან თავრიზს მიეშურებოდნენ.... ქარავნის გზის მაჩვენებელი „ირმის ნახტომი“ იყო.

შეეხარბა იორდანეს უცხო ქვეყნებში მოგზაურობა. ჯარისკაცობას რომ გადარჩა, ტაშკენტს გაემგზავრა იორდანე. ორი წელი დაჰყო უცხო ქვეყანაში. „ირმის ნახტომს“ იქაც ხედავდა, მთვარესაც. იორდანე ნაცნობ ვარსკვლავებს შეჰყურებდა... ფიქრობდა, ეს ვარსკვლავები ჩემს ეზომიდან დაჰყურებენო და კმაყოფილი იყო, რომ მისი თვლები ასე ხარბად შეჰყურებდნენ მისთვის ხელმიუწვდომელ საგანს, რომელიც თანაბრად აშუქებდა კოლხეთსა და შორეული ტაშკენტის მიდამოებს. სამშობლო ქვეყნის განშორების დარდი არ ასვენებდა იორდანეს. სახარბიელო ბევრი არაფერი ეგულებოდა სამშობლოში, მაგრამ ტაშკენტი მაინც მიატოვა და ისლიან ფაცხას დაუბრუნდა საღვამიჩაოში.

მას შემდეგ რამდენი ხანი გავიდა. რამდენმა წყალმა ჩაიარა. იორდანე დღესაც იმ ფაცხაში ცხოვრობს. წრეულს აპირებდა ისლის ბულულის „თავზე გადაძრობას“ და ბოლშევიკებს სწორედ ახლა მოაგონდათ ჭაობის ამოშრობა...

იორდანემ მწარედ ამოიოხრა, შესდგა და... სტვენას წაუყურადა, რიონი ფუხფუხით მიარღვევდა ლაქვარდ ტილოებს... ფოთის ბოლოს უძრავ მორევად იშლებოდა.

მორევს გადახედა იორდანემ. მორევის ფსკერზე გავარვარებული სპილენძის ტაშტივით აბრჭყვიალებული მცხრალი მთვარე დაინახა. აქა-იქ ვარსკვლავები გაიელვებდნენ ციცინათელებივით. კაცი იფიქრებდა — თეთრი კენჭები კიაფობენო.

(გაგრძელება შემდეგ ნომრებში)

ლექსი ლენინზე

ეს ჩვენი მამა ლენინი
ქვეყნისა იყო დარია,
ავინთო ელექტრონები,
მზისკე შეგვიღო კარია;
სუყველამ წიგნი ისწავლა,
არ დარჩა უცოდნარია,
ასი წლის მოხუცებსაც კი
გაახელინა თვალია;
ოქროს სხივებით შეუმკო
მუშა ხალხს გზა და კვალია;
შორს გაგვირეკა ჩვენ მტრები,
თავს დასცა რისხვის ზარია;
ზღვაში ჩაჰყარა სამნები,
ზედ გადიყვანა თალია, —
ეს ჩვენი მამა ლენინი
არვის ეგონოს მკვდარია:
სურათში შენახული გვაქვს,
როგორც ბელადის ცალია.

მთქმელი ს. ვარიანტი გლები
სოსო სტეფანიშვილი.

ლექსი სტალინზე

ჩვენი ბელადი სტალინი
მთელს ქვეყანაში დიდია,
მოქალაქე და გლებები
სუყველა მასთან მიდიან.
სუყველას აძლევს სამართალს
ჩაწალიკებულთ მწკრივადა:
მუშას, გლებსა და საწყალსა
გულმკერდზე ივლებს მძივადა.
კოლექტივები აზარდა,
გაიგდო დიდი სახელი,
თურმე მკვდარიცა ცოცხლდება
კაცი იმისი მნახველი.
გვერდში ჰყავს ვოროშილოვი,
თავისი დიდი ჯარებით,
ჯარებსა ეუბნებიან,
თქვენამც-კი გენაცვალებით!

ომი არ გვინდა და მტერმა
თუ რომ ჰქმნა საჭოჭმანები,
ქვა ვასროლინოთ კუდითა,
ვუჩვენოთ ჩვენი ძალები,
მივაწვეთ შეერთებულად,
შიგ შევეუმტერიოთ კარები,
დავლევოთ მდიდართ ტახტები!
ძირს დავსცეთ კაპიტალები,
პარტიას ხელი შევუწყოთ,
ავზარდოთ პარტიზანები.
თავის სყავარელ ბელადებს
ხალხი ეძახდა ვაშასა,
მათს სახეს ისე შესტროდნენ,
როგორც მზე-მთვარის კაშკაშსა.
მაშ გაუმარჯოს სტალინსა,
ჩვენსა მხსნელსა და მამასა!
ის არის ჩვენი სიცოცხლე —
მე ყველგან ვამბობ ამასა!

მთქმელი კავთისხვეელი გლეხი
ვანო ირემაშვილი.

სიმღერა

ტკბილად იმღერეთ, მუშებო,
ბანს გაძლევთ მთელი ერია,
ვაშენებთ საქართველოსა,
მას ხელმძღვანელობს ბერია.
სოციალიზმის იმზე დადგა
ბელად სტალინის რჩევითა;
მოუსაველეთში ჩაცურდა
წარსული თავის ბნელითა.
თუ მტერი მტრობას არ მოჰშლის,
ჩვენც დავუხვდებით მტრულადა, —
ჩვენი ვალია ვიბრძოლოთ;
მოძულე მოვსპოთ სრულადა,
ლენინის ანდერძი გვქონდეს
ბრძოლის თავად და გულადა.
თან შრომის უღელს მივაწვეთ,
დავღვაროთ შრომის ოფლიო, —
სტალინმაც შრომით შეამკო
მუშურ-გლეხური მსოფლიო *).

მთქმელი ოძისელი გლეხი
დათიკო ჩიტაშვილი.

*) ყველა ლექსები ჩაწერილია ი. მჭედლის მიერ.

სულხან-საბა ორბელიანის პროზა

1

1713 წელს ფრანგი მისიონერი რიშარდი სწერდა კონსტანტინეპოლიდან საფრანგეთის მინისტრს ტურსის სულხან-საბა ორბელიანის შესახებ:

„ამ თავადმა აღზარდა ვახტანგი (VI) და მისი სახლობა. ამისთვის ისეთს პატივს სცემენ და ისე უყვართ, როგორც საკუთარი მამა; ეგრეთვე მთელს საქართველოსაც მამად მიაჩნია“.¹⁾

ტოსკანიის მისიონერთა არქივს შემოუნახავს ცნობა მისი გარეგნობის შესახებ:

„...60 წლისა არის, მკლავი ტანისა, მხნე და ძლიერის აგებულობისა; მშვენიერი სახე აქვს და თეთრ-მოწითალო ფერი; ერთ მტკაველზე მეტი გრძელი წვერი აქვს, რომელიც დიდად უხდება“ (იქვე, 328).

შეგვეძლო უფრო ვრცლად მოგვეთხრო მისი შესანიშნავი ბიოგრაფია, მაგრამ თეორიული წერილის შესავალად ზემოთმოყვანილი ამონაწერებიც კმარა. ეს ადგილები მოკლედ, მაგრამ საკმაო მჭერმეტყველებით გვაცნობენ დიდი მწერლის პიროვნებას.

2

სულხან-საბა ორბელიანის ლიტერატურული მემკვიდრეობის მთლიანი მიმოხილვა ამ წერილის მიზანს არ შეადგენს. გამოყოფილი გვაქვს მხოლოდ სპეციალური საკითხი: სულხან-საბა ორბელიანის პროზა და მისი მნიშვნელობა ჩვენს დროისათვის.

სულხან-საბას პროზა საინტერესოა არა მარტო ისტორიულად. ვფიქრობთ, რომ ეს პროზა ძვირფასია ჩვენთვის სტილის მრავალი თავისებურებითაც. აუცილებელია შესწავლა იმ მეთოდებისა, რომლებსაც საბა მიმართავდა სიტყვის დამუშავებისას.

სულხან-საბა ორბელიანი დიდი მცოდნე იყო ქართული კლასიკური მწერლობისა. ლექსიკონზე მუშაობამ მოსთხოვა მას ნათარგმნი ფილო-

სოფიური ტრაქტატების, მატთანების, საერო და სასულიერო ლიტერატურის შრავალე ძეგლის ლიხვიცტური სიხუსტით შეაწავლა. ამის მეძდეგ მას ხელთ ჰქონდა არა მარტო უმდიდრესი ლექსიკური მარაგი, არამედ სიტყვათა კომბინაციებისა და ფრაზის გამართვის საშურო გამოცდილება. ამავე დროს საბა ითვლებოდა თავისი დროის მხატვრული გემოვნების მეტოდ, რომელსაც ძეფე-პოეტმა, ვახტანგმა, „გასაჩალხავად“ გაუგზავნა „ქილილა და დამანას“ თარგმანი.

სიტყვებისადმი ფანატიკური სიყვარულის მხრით სულხან-საბა ორბელიანი მოგვაგონებს ძველს ქართველ საეკლესიო მოღვაწეებს — მთარგმნელებსა და ავტორებს, რომელთაგან ერთმა დეკლარატიულადაც გამოსთქვა ეს სიყვარული. მხედველობაში მაქვს „ქებაჲ ქართულისა ენისაჲ“ (X საუკ.).

ამ დიდი მუშაობის პროცესში სულხან-საბა ორბელიანი ინარჩუნებს უაღრესად ინდივიდუალურ სახეს. ტრადიციის დიდი მცოდნე, თვითონ არ ემორჩილება ტრადიციას: არქაული ძეგლების მკითხველი და შემსწავლელი სწერს უბრალოდ...

საბას შემოქმედების ისტორიისათვის უცნობია ევოლუციური განვითარება.

„სიბრძნე სიცრუისა“ ავტორმა დასწერა „ჟამსა სიჭაბუკისა მისისა“. ახალგაზრდობაშივე დაასრულა საბამ თავისი „ლექსიკონი“. „მოგზაურობა ევროპაში“ კი დაწერილია 60 წლის მწერლის მიერ. ორივეს — „სიბრძნე სიცრუისა“-ს და „მოგზაურობას“ — აერთებს სტილიური მსგავსება: თხრობის უბრალოება.

გამონაკლისს წარმოადგენენ მხოლოდ „ქილილა და დამანას“ რედაქცია და ჰომილეთიკური ნაწარმოებნი. პირველი „გაჩალხა“ გარკვეული შეკვეთით, რის გამო მასში არქაული ელემენტი და რიტორიული ტონი სჭარბობს, ხოლო დავით გარესჯელის უდაბნოში ნაწერ ლოცვებში ავტორს, ბუნებრივია, არ შეეძლო დაეცვა თხრობის საკუთარი მანერა, ნიუხედავად ამისა, ორივეში გამოსჭვივის საბას სტილის ზოგიერთი თავისებურება. მათ შესახებ — ცოტა ქვემოთ.

როგორ უნდა ავხსნათ სულხან-საბას ასეთი დამოკიდებულება მხატვრული მეტყველებისადმი?

თქმა იმისა, რომ „სიბრძნე სიცრუის“ არაკები შეუძლებელი იყო ანტიკლერიკალურად განწყობილ ახალგაზრდა სულხანს დაეწერა მწიგნობრული ენით — არაფერს არა ხსნის. მაშინ იბადება კითხვა: რატომ არა სწერს 60 წლის კათოლიკე საბა თავის „მოგზაურობას“ იმ ენით, რომლითაც სწერდა, მაგ., ტიმოთე გაბაშვილი თავის „მოხილვას“? მაშასადამე, ჟანრული მომენტი აქ მოსატანი არ არის.

მეორე მოსაზრება — რომ სულხან-საბა ორბელიანი ხალხური ენის დიდს გავლენას განიცდიდა — მიუთითებს საყოველთაოდ ცნობილ ფაქტზე, მაგრამ ჩვენთვის საინტერესო საკითხის შინარსს მაინც არ არკვევს. ერთი: სულხან-საბას ენა თუმცა უბრალოა, იგი მაინც განირჩევა ხალხურისაგან. საკმარისია შევადაროთ „სიბრძნე სიცრუისა“ ეპოქის სი-

ველ-გუჯრებს ან უფრო ნაგვიანევი ხანის ნაწარმოებს — იესე ოსეს ძის „თავგადასავალს“, რომ მაშინვე დავინახოთ განსხვავება საბას ზომიერ უბრალოებასა და აღნიშნულ ძეგლების ვულგარულ ენას შორის. ეს განსხვავება ჩანს აგრეთვე ჩვენამდე მოღწეულ საბას ეპისტოლალურ მემკვიდრეობასა (იხ. თამარაშვილის წიგნი) და მისი დროის კერძო მიმოწერას შორის (შდრ. ვახტანგ VI-ის ბარათები იქვე). თვით მისტიურად განწყობილი გურამიშვილი უფრო ახლოსაა სასაუბრო ენასთან, ვიდრე საბა.

სულხან-საბა ორბელიანის უბრალოება შედეგია სიტყვაზე ხანგრძლივი მუშაობისა.

ორი ნაკადის — ხალხურისა და ლიტერატურულის — შეხვედრაში ჩამოყალიბდა საბას თავისებური, უბრალო მეტყველება. რომ მას გამოუმუშავებული ჰქონდა საკუთარი პოეტიკა, ჩანს თუნდაც იქიდან, რომ მწერალს შეეძლო ემუშავა საწინააღმდეგო მიმართულებითაც: მის მიერ შესწორებული „ქილილა და დამანას“ თარგმანი ამის საბუთს წარმოადგენს.

3

„თიმსარიანის“, „მელის წიგნის“ ან ეზოპეს იგავ-არაკთა ქართული თარგმანების „სიბრძნე სიცრუისაგან“ შედარებისას ცხადად ირკვევა ამ უკანასკნელის სტილიური ორიგინალობა. რაგინდ დამოკიდებული არ იყოს სულხან-საბა შინაარსობრივად ამ უნარში მსოფლიო ლიტერატურის სხვა თხზულებებისაგან²⁾, სიტყვათა დალაგების წესი, ფრაზული მამოხრა და ირონიული ტონი მის არაკებს განუმეორებელ ორიგინალობას ანიჭებენ.

ჯერ თხრობის მანერის შესახებ.

„სიბრძნე სიცრუისა“ - ში მიღწეულია არაჩვეულებრივი სიზუსტე მოქმედების გადმოცემისა. ფრაზა ყოველთვის ავსებულია შინაგანი ღინამიკით. სულხან-საბა მტრობს აბზაცს, სამაგიეროდ მთელი ნაკვეთი იმდენად შეკუმშულია შიგნით, რომ ორ წერტილს შორის მოქცეული სტრიქონი მთელი აბზაცის შესატყვას როლს ასრულებს. ამიტომაც სულხან-საბას პროზაში სტრიქონი მეტწილად მიემართება არაკის მოქმედ გმირებს, იქ ყოველთვის ისმის მოქმედის სახელი, ნაცვალსახელი, ან ორივე ერთად. ამით არის გამოწვეული სიმრავლე ფორმებისა — „მან“, „მას“, „იგი“, „მის“ და სხვ.

მოგვყავს მაგალითები პირველი ფურცლებიდანვე:

„მის კაცის პატრონისა იგი ურია მისანი იყო, სცნა იგი ყოფილი, გაწყრა კაცსა მას ზედა, შეიპყრა, აიალაფა, მერხმლეს მისცა იგი სიკვდილად...“

„წავიდა კაცი იგი, მოვლო მრავალი ქვეყანა და უცნაურად მოვიდა ქალაქსა მის მეფისასა: მეფე მალალთა ჩარდახთა ჯდა ნადიმაღ, და მგოსანი იგი იმღერდეს. ერთმან მათგანმან იცნა პატ

რონი მისი, ქვე გავლილი, ატირდა და ჩანგი ხელთაგან გავარდა. კათხა მეფემ: „რა დაგემთხვიაო?“ მან შოახსენა ნახული მისი. მონახეს კაცი იგი და პოვეს“ („ხორასანელი მეფე“).

სახელები აქ ძალზე ახლოსაა ერთმანეთთან. აი ცალკე სტრიქონებიც:

„იწყინა მან კაცმან და ეგრე თქვა“...

შეესწრაფა ხუროსა და მან კაცმან უთხრა: წარილო კაცმან მან და წავიდა“.

„მან კაცმან სიგლახაკისაგან შეიწყალნა“. „მდიდარი იგი წავიდა და არაბმა პური ხუროსავე მიუტანა, მან ყოველივე სათხოვარი მისცა“ („ძუნწი ვაჭარი“).

სულხან-საბას პროზაში განდევნილია ვრცელი გრამატიკული პერიოდები, ცნებათა სიმრავლე აბზაცებში, საშაგიეროდ ბევრია მოქმედება და საგრძნობივი კონკრეტობა. აი მთელი არაკი:

„ერთი ყრუ კაცი იყო და ხარი დაეკარგა. საძებნელად წავიდა. ერთი კაცი შემოეყარა. კითხვა დაუწყო. თურმე ის კაცი უფრო ყრუ იყო და ვირი თურმე ებოვნა. მან ხარისა ვერა შეიტყო. ასე უთხრა: „ვირი თუ შენია, საპოვნელა მომეციო!“ ერთმანეთისა ვერ შეიტყეს.

ერთი ცხენოსანი კაცი მოვიდოდა და ქალი ვინმე გავას უჯდა. მივიდნ მასთან. აძან ამისი ხარისა უთხრა, მან მისი ვირისა. თურმე ის უფრო ყრუ იყო, ეგონა დიაცს მართმევენო. ფიცი თქვა: „ცოლი მომიკვდა, ეს იმისი შოახლე არის, სხვისას ნუ გონებთო“. ვერც ერთმა ვერა გაიგეს რაყადთან წავიდნ. ყველამ თავიანთი საჩივარი თქვეს. ყალი თურმე საბერით დაყრუებულყო. რამაზანი იყო. ეს მოჩივარნი მთვარის გამოჩენის მახარობელი ეგონა. თქვა: „რადგან მთვარე უნახავთ, ნალარას ჰკარითო!“ ვერც ერთმა ვერა გაიგეს რა“ („რამაზანის მთვარე“).

ამ არაკში თითოეული სტრიქონი ახალ მდგომარეობას უჩვენებს. მწერალი თითქოს გაურბის გაშლალ აბზაცს, ორ წერტილს შორის მრავალი მდგომარეობის აღმნიშველ პერიოდების შეერთებას კავშირის („და“) მრავალი ფორმით.

კიდევ მოვიყვანთ ერთს არაკს მთლიანად:

„ერთი მკერავი იყო დიდად ქურდი. რაც ნაქსოვი გამოჭრის ბევრი მოიპარის. ღამესა ერთსა ნახა, სიზმარი, პირთა ხე ამოსვლოდა, ყოველი ნაპარევი ნაჭერი ზედ ეკიდა რტოთა. რა გაელვია, შეშინდა, შვილს უთხრა: „როდესაც შემატყო მაკრატელთა ხმარებასა შიგან პარვა, ხე მომაგონეო!“ ერთმან დიდებულმან დიახ უცხო ოქროქსოვილი გამოაჭრევინა. რა პარვა დაიწყო, შვილმა ხე მოაგონა. ეწყინა მკერვალსა, მაკრატელი პირში ჩასცა და ეგრე უთხრა: „ამისთანა ნაქსოვი როდის ეკიდა ხეზედო?“ („ქურდი და მკერავი“).

როგორც მკითხველიც ხედავს, ამ არაკში ერთხელ არის ნახმარო კავშირის ფორმა („და“). იშვიათია მეორე მწერალი ქართულ ლიტერატურაში, რომელსაც ასე უყვარდეს წერტილი, როგორც სულხან-საბას. აქედან: პუნქტუაციის უდიდესი მნიშვნელობა მის პროზაში („სიბრძნე საცურუსისა“, „მოგზაურობა ევროპაში“, კერძო წერილები³). სულხან-საბა

ჯანსაყთობებულ ყურადღებას აქცევს სასვენი ნიშნების კონსტრუქციულ როლს, ყოველ მძიმესა და წერტილს მის არაკებში დაკისრებული აქვს მხატვრული ფუნქცია. ეს მატებს სულხან-საბას თხრობას იშვიათ ზო-მაერებას, ზღუდავს მას მრავალსიტყვაობისაგან.

საერთოდ, სულხან-საბა ორბელიანი გვასწავლის ერთ-ერთს უმნიშვნელოვანეს ხელოვნებას — წერტილის თავის დროზე დასმას.

4

ლაპიდარული სტილი მარტო „სიბრძნე-სიცრუისათვის“ როდია დამახასიათებელი. ასეთივეა „მოგზაურობა ევროპაში“, ლექსიკონის წინასიტყვაობა და ის მოკლე ავტობიოგრაფია, რომელიც ამ რამდენიმე წლის წინათ ქ. ქუთაისში აღმოჩნდა.

ამრიგად, ლაკონიური თხრობის პრინციპი სულხან-საბასათვის მარტო ჟანრს არ უკარნახებდა. საკმარისია მისი „მოგზაურობა“ გადავიკითხოთ, რომ დავინახოთ: სიბერეში შესული დიპლომატი სწერს „სიჭაბუკის ჟამს“ გამომუშავებული სტილით (არაა შემთხვევითი ისიც, რომ საბას ამ „მოგზაურობაში“ შეტანილი აქვს რომში გაგონილი ერთი არაკი). ეს თანმიმდევრული უბრალოება ნაყოფია იმ გარემოებისა, რომ სულხან-საბა ადრე შეუდგა ქართული კლასიკური ლიტერატურის შესწავლას („ლექსიკონის“ მზადების პერიოდი) და თავიდანვე აირჩია საკუთარი გზა არქაული თხზულებების გარემოცვაში. ამიტომ შემდეგ აღარ გადაუხვევია ერთხელ არჩეული გზიდან.

აქ თავს ჰყოფს „ქილილა და დამანას“ თარგმანის საკითხი.

ჯერ ერთი: თვით ვახტანგ VI-ის თარგმანის „გაწალხვის“ დროსაც საბას არ უღალატნია თავისი უმთავრესი პრინციპისათვის, თხრობის ლაკონიურობისათვის. მკითხველს არა აქვს საშუალება ვრცლად შეადაროს საბას მიერ შესწორებული თარგმანი ვახტანგ VI-ის დედანს (ეს უკანასკნელი გამოუცემელია), მაგრამ სამეცნიერო ლიტერატურაში მოყვანილი პარალელებიც⁴⁾ კმარა ჩვენი წერილის ამ ადგილისათვის. აი რამდენიმე მაგალითი:

ვახტანგ:

„წინათ ჟამსა და დროს
ერთი დედაბერი იყო“
„თავის ნათესავი ზმ სიკეთითა
და სიმსუქნითა დაინახა“.
„კარგი და მზიარული“
„დაცემითა და დავარდნით,
ხან ადგომით“.
„თუ შენ სხვის სარგებელი
შეგიძლია, — ის უკეთესია,
ვიოემ შენ სხვისგან გერგოს
და სხვისგან ცდილობდე
სარგებელს“.

საბა:

„იყო ერთი დედაბერი“
„თავის ნათესავი გაპოხებული
ნახა“.
„ფრიად მშვენიერი“.
„ლონლილით“.
„და ეს უმჯობესია, შენ
სხვას არგებდე, ვირემ შენ
სხვისგან რგებას ცდილობდე“!

ზემოთმოყვანილი ადგილები კიდევ ერთხელ ცხადყოფენ საბას ლაკონიურ სტილს (მრავალსიტყვაობის ნაცვლად ერთი ეპიტეტის დატოვება, სტრიქონის ვიწრო ჩარჩოებში ჩასმა, კავშირის ფორმების განდევნა და სხვ.). გარდა ამისა, საბას მიერ გასწორებულს თარგმანში მიღწეულია ქართული ფრაზის კოლორიტურობა, ლექსიკური სისუფთავე, — ყველაფერი ის, რაც აკლია ვახტანგის თარგმანს. მაგრამ საბას რედაქციას ახასიათებს გადაჭარბებული არქაიზაცია და პათეტიური ტონი, — რაც სრულიად არ შეჰფერის „გამჩაღხავის“ პოეტიკას.

სულხან-საბა ორბელიანს ამართლებს ის გარემოება, რომ „ქილილა და დამანა“-ს რედაქცია მუშავდებოდა გარკვეული საზოგადოებისათვის. ისიც მეფის შეკვეთით. ამრიგად, „ქილილა და დამანას“ გაჩაღხავის მხატვრული შედეგი ერთგვარს გამოჩაღხავის წარმოადგენს საბასათვის და ახასიათებს უფრო ეპოქის ლიტერატურულ გემოვნებას.

ამ მოსაზრების სასარგებლოდ ორი სხვა გარემოებაც ლაპარაკობს.

1) თვით „გაჩაღხულ“ „ქილილა და დამანაშიაც“ გვხვდება ადგილები, რომლებიც თავის უბრალოებით ზოგჯერ მოგვაგონებენ საბას არაკების უბრალო თხრობას და

2) „ქილილა და დამანა“ გასწორებულია საბას მიერ ევროპიდან დაბრუნების შემდეგ, მოგზაურობის შედეგის მახლობელ წლებში. ეს უკანასკნელი დაწერილია არაკების სტილით. ამის შემდეგ საკითხავია: როგორ მოხდა რომ საბა „ქილილა და დამანას“ არ სთარგმნის საკუთარ არაკების ენით (ქანრული ერთიანობა ხომ ამას უფრო მეტად ავალბდა?) ხოლო „მოგზაურობაში“, არსად არ მიმართავს პათეტიურ ტონსა და არქაიზმებს (მით უფრო, რომ ამ ქანრში პიროვნული დიქცია ხშირად სჭარბობს ეპიურ ფხრობას)? მაშასადამე, საბას სტილს რაიმე ევოლუცია არ განუცდია არქაიზაციისა და რიტორიკის მიმართულებით.

რაც შეეხება სულხან-საბას ჰომილეტიკას, ბუნებრივია, ის ვერ შეიქმნებოდა „მოგზაურობისა“-ა და „სიბრძნე-სიცრუისა“-ს სტილით. აქ დიდი როლი ითამაშა ქანრის ტრადიციამ, რომელსაც ვერც საბა აუვლიდა გვერდს. გარდა ამისა, მისი „სწავლანი და მოძღვრებანი“ გამიზნული იყო ეკლესიის კედლებში მყოფთათვის.

მაინც პატარა შენიშვნა: თუ მწერლის ეს ჰომილეტიკური შემკვიდრობა ოდესმე ელიჩსება დაბეჭდვას, დავინახავთ, რომ სულხან-საბა ზოგან თითქოს არ ემორჩილება ბიბლიური მეტყველების რიტმს და ქართველი ჰომილოგრაფების მიერ კანონიზებულ მძიმე სინტაქსიურ კონსტრუქციებს. საბას არქაულ „ქადაგებებშიაც“ მოსჩანს, თუმცა იშვიათად, ავტორის თხრობის მანერა.

დიდი ლაკონიზმი თხრობაში, უბრალოება, შეკუმშული ჩარჩოება ფრაზისა, — ასეთია სულხან-საბა ორბელიანის პროზის ნიშნობლივი მხარეები. იმ ეპოქაში, როცა არ არსებობდა სტრიქონის მოკვეთილობისა და

უბრალოდ გამართვის შეგნება (ამის მიზეზს მე ვეძებ ირანული ეპოსის გადმოქართულებაში: ეს დაუსრულებელი „სარიდონიანები“ და „ბარამიანები“ ამბავთა მოშორებულ თხრობას შეიცავდნენ) და როცა ეკლესიური ორატორიის მაღალფარდოვანი ტონი თანდათან ისწრაფოდა ლიტურატურის ცენტრისაკენ, — საბას შემოაქვს თითქოს შიამიტური მეტყველება, რომელიც იმ თავითვე ამხელს მწერლის იშვიათ ტაქტსა და ზომიერებას.

ასეთი იყო სულხან-საბა ცხოვრებაშიაც (შდრ. მისი წერალები საფრანგეთის მინისტრ პონშარტრენისადმი თამარაშვილის წიგნში).

სულხან-საბა ორბელიანმა შედარებით ადრე მიაღწია ბუნებრივ კანონს: ადამიანებსა და საგნებზე საუბარს, რომ მოჩვენებითი გულუბრუნელობა (თხრობაში) იმავე დროს ცხადყოფს ძნელად მისაღწევ უბრალოებას.

სულხან-საბა არსად არ უმატებს ტონს, ის არ არის აღტაცების მწეოალი. ამ თვისებამ ააცილა მას ყალბი პათოსი, რეზონერობა და ჭარბი მგრძნობიერება.

სულხან-საბა იშვიათად მიმართავს აგრეთვე ორნამენტს, ის არაა მოზაიკის ოსტატი. ამიტომაც დიდი ზომიერების გრძნობას იჩენს იქ, სადაც ფერების განაწილება სჭირდება. მწერალი ამას აღწევს შემდეგი ხერხით: თავდაპირველად აღნიშნავს მოქმედების მომენტს, შემდეგ შლის (ძალიან ძუნწად) ფერებს და ბოლოს ისევ უბრუნდება მოქმედების აღმნიშვნელ თხრობას. მაგ.

„...ცოლი მყვა ერთი. მასთან მთიები ცას ვერ გაანათლებდა: ყორნის ფრთე მისის წარბისაგან გრემა ქმნილ იყო. მისის ღაწვის მეშურნეობით მისის ვარდი აღარ იშლებოდა. მისის პირის ფერის ბაძითა, ვეცხლის ახალი ჩაღხი მოევლო, მისის ტანადობისა შესულობას კვიპროზი გაეკვირვებინა. მყვა და მიხაროდა“...

ან კიდევ:

„მამამ მომგვარა ცოლად ქალი. დიდებულისა კაცისა, მშვენიერი, გაბადრული, მთვარე ვერ უსწორებდა. დიდად მიყვარდა“.

ავტორი თითქოს ჩქარობს, გარეგნობის აღწერას სცვლის მოქმედებიდან. 5)

სულხან-საბას ასეთი ადგილები უმთავრესად წამოღებული აქვს პოეზიიდან. აქ უპირველეს ყოვლისა ჩანს რუსთაველის გავლენა: „ვეფხისტყაოსნის“ მეტაფორების დაშლა პროზულ კონსტრუქციებში.

არაკების პლასტიკურად გამართულ ადგილებში სულხან-საბა თავის პოეტურ კულტურას იყენებს, თუმცა ძალიან იშვიათად.

ცნობილია: სულხან-საბა ორბელიანი, როგორც პოეტი, დიდი რეპუტაციით სარგებლობდა. განსაკუთრებით „ქილილა და დამანას“ ლექსებში გამოჩნდა მისი ორნამენტური ხატვის ნიჭი. მამუკა ბარათაშვილი სწერდა:

„საბა-სულხან ორბელიანმა ქილილა და დამანა გალექსა. თუმცა რუსთველის ნათქვამი არ არის, მაგრამ ნაკლებადაც სათქმელი არ არის“ („ჭაშნიკი“). ასეთი მჯფასება იმით არის გამოწვეული, რომ „ქილილა და დამანას“ ლექსითი ადგილებში საბა სავსებით აკმაყოფილებს ეპოქის მოთხოვნილებას: მხატვრული შედარებებისა, მეტაფორებისა და მოზაიკური ფერების ჭარბად ხმარებას. სამაგიეროდ საბა დიდს სიძუნწეს იჩენს ამ მხრით საკუთარ პროზაში“).

თხრობითი ტონის სიწყნარისა და ორნამენტის ძუნწად ხმარების მხრით ახალ ქართულ პროზას ბევრის სწავლა შეუძლია საბას პროზისაგან. ყოველ შემთხვევაში, მის არაკებსა და „მოგზაურობას“ შეუძლია კონტროლის როლი შეასრულოს.

შეცდომა იქნებოდა, თუ ვიფიქრებდით, თითქოს სულხან-საბას სტილი მარტო მის ჟანრს შეეფერებოდეს და თანამედროვე პროზას არ შეეძლოს მისგან რაიმეს მიღება. ფლობერი აფრთხილებდა ლუიზა კოლეს:

„რამდენიმე მშრალმა ლაბრადელმა მეტი სარგებლობა მომიტანა მე ვიდრე ბოსაფეტმა, რომლის აღმაფრენა უფრო ახლოსაა ჩემთან. შენი ლექსი ხშირად ფილოსოფიურია და ცარიელი, გადაჭარბებულად ლამაზი და რამდენადმე აბნეულიც. იკითხე, გადაიკითხე, გულმოდგინეთ გაარჩიე და შეისწავლე ლაფონტენი, რომელსაც არ გააჩნია არც ეს ღირსება და არც ეს ნაკლულევანებანი. დალახვროს ეშმაკმა, მე არ მეშინია, რომ შენ არაკების წერას დაიწყებ“ („წერილები“. რუს. თარგ.).

ლაფონტენისა და „მშრალი ლაბრადურის“ სახელები შემთხვევით როდი აქვს ნახსენები ფლობერს, რომელიც ხშირად კითხულობდა აგრეთვე რაბლეს. მე განგებ მოვიყვანე ეს ამონაწერი თანამედროვე რომანის ერთ-ერთი მამათმთავარის წერილიდან.

6.

სულხან-საბა ორბელიანის დაკვირვების ნიჭი ცნობილია (იხ. მისი „მოგზაურობა ევროპაში“). ასევე ცნობილია მისი ირონიაც.

რასაკვირველია, ის არ ცდილა ყოფილიყო მკაცრი სატირიკოსი და ჩვენი ფიქრით შეცდომა ანალოგიის ძიება სვიფტთან. საბას აკლდა „გულივერის მოგზაურობისა“ და „კასრის ზღაპრის“ ავტორის გამანადგურებელი სარკაზმი. ეს არც შეეფერებოდა მის მწერლურ ნიღაბს.

„სიბრძნე სიცრუის“ ირონია, მიმართული თანამედროვე ეპოქის მრავალი სიმანხიჯისა, ადამიანურ ნაკლულევანებებისა და ეკლესიის (ქრისტიანულისა და მაჰმადიანურის) მოღვაწეების წინააღმდეგ, ყოველთვის გამომდინარეობს თხრობიდან. ავტორს ამისათვის არ სჭირდება დამამცირებელი ეპიტეტების მოხვავება. მისი ირონია მუდამ გამჭვირვალეა.

აი როგორ დასცინის სულხან-საბა, მაგალითად, ასკეტებსა და პილიგრიმებს (მოგვყავს დასაწყისი არაკისა „მოდღარი მელა“):

„ერთი მელა დაცანცალებდა. ძველითგან თურე ნასოფლარი ყოფილიყო. სამღებროს ქვევრი, ლილით სავსე, პირ-ღია დარჩომილიყო. სღვა-სა იქიაქა, თურე შიგ ჩავარდა, ამობორტყდა, ამოვიდა, მელა შავად შე-

ღებული შეიქნა. დაიწყო სიარული. ერთი მამალი შემოეყარა. კითხა მელასა: „რა დაგმართებიაო?“ მელამ უთხრა: „ჩემნი დღენი ცოდვაში დავაღამე, ეხლა ჭკუა მოვიხმარე, ეს სოფელი გაუშვი, ბერად შევდეგ, იერუსალიმს მინდა წავიდეთ“.

სულხან-საბა ორბელიანი იყო პოეტი, ლექსიკოგრაფი, პროზის მწერალი, ჰომილეთიკი, თარგმანთა „გამჩალხავი“, ბიბლიის მონუმენტალური კონკორდანსის შემდგენელი, და, ბოლოს, დიდი სახელმწიფო მოღვაწე.

ჩვენი დრო სულხან-საბა ორბელიანისაგან ღებულობს უმთავრესად მხატვრულ და მეცნიერულ მემკვიდრეობას, რომლის კრიტიკულად შესწავლა დაგვეხმარება ახალი, სოციალისტური ლიტერატურისათვის ბრძოლაში.

შენიშვნები:

1) მ. თამარაშვილი: ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ტფილისი, 1902, გვ. 313.

2) მეცნიერული ძიებანი ამ მიმართულებით ჩატარებული აქვთ: პრ. ალ. ცაგარელს (იხ. მისი „Книга Мудрости и Лжи. Грузинские басни и сказки XVII — XVIII стол. Саввы-Сулхана Орбелиани“, СПб, 1878), პრ. კორნ. კეკელიძეს („ქართ. ლიტ. ისტორია“, ტომი II, 1924), პრ. ზ. ავალიშვილს („Die Weisheit der Lüge, gesprochen von Salchan-Saba Orbeliani“, Berlin, 1933, გვ. გვ. 11 — 53: Einleitung) და სხვ.

ქართულს სამეცნიერო ლიტერატურაში სრულიად დაუმუშავებელია „სიბრძნე სიცრუისა“-ს სიუჟეტური კონსტრუქციის საკითხები. გავკრით, მაგრამ საინტერესო შენიშვნები აქვს გამოთქმული ვ. შკლოვსკის საბას არაკების შესახებ წიგნში: „О теории прозы“, изд. Круг, 1925, გვ. 64, 92, 95).

3) სამწუხაროდ, არაკებიდან ამონაწერები ჩვენ მოგვყავს 1928 წლის ყოვლად უხერო გამოცემის შიხედვით. საბას ტექსტს ხელახლა ადგენს სოლ. იორდანიშვილი.

4) მხედველობაში შექვს ალ. ბარამიძის ნარკვევი: „ანკარი სოჰაილის, ანუ ქილილა და დამანას ქართული ვერსიები“ (იხ. მისი „ნარკვევები“... ტფ., 1929, განსაკ. გვ. 269-295): საბას მიერ გაჩალხული თარგმანისა და ვახტანგის დედნის პარალელური მოყვანილი გვაქვს ამ ნარკვევიდან. იქვეა მოცემული ორივე რედაქციის დაწვრილებითი დახასიათებაც.

როგორც მკვლევარი აღნიშნავს, საბა ზოგჯერ ავრცელებს თარგმანს, მაგრამ ეს უმეტესად შეეხება მთელს ნაკვეთს ან სტროფებს და არა სტრიქონს, ფრაზას. ნაკვეთი ან სტროფი შეიძლება გავრცობილ იქნას, ხოლო ფრაზის ლაკონიურობა — ზუსტად დაცული.

5) შდრ. ბუნების აღწერა: „ესეთი ადგილი იყო: დიდი წყალი ჩადიოდა, წყალთა პირსა ხენი შევნიერნი იდგნეს, დიდნი კლდენი მოსცემდნენ, კორდნი მწვანენი ყვავილოვანნი. თურმე ვეფხის სამკვიდრო იყო და მუნ დადგა“ (არაკი: „ვირი და ვეფხი“).

6) უნდა აღინიშნოს შემდეგი: თუმცა საბა ნაკლებად იყენებს ლექსის სემანტიკის პრინციპებს თავის პროზაში, სამაგიეროდ მისი ლაპიდარული სტილი ლექსის მეტრიკის გავლენაზე ლაპარაკობს. ცნობილია, რომ ლექსი არ ითმენს მრავალსიტყვაობას და წინაგანი ლაკონიურობა მისი კონსტრუქციის აუცილებელ პირობას შეადგენს (პროზად გაშლილი ლექსის ტაქსს ყოველთვის აკლია ჩვეულებრივი სტრიქონისათვის აუცილებელი სიტყვები). ჩვენის აზრით, საბას პოეტურმა პრაქტიკამ თავისი ნაყოფი უმთავრესად მის პროზაში გამოიღო. ამას მოწმობს მსახური სიტყვების სიმცირე და პუნქტუაციის დიდი როლი არაკებში.

საბჭოთა ხალხის მომღერალი *

„ხელოვნება ხალხს ეკუთვნის“
 ლ ე ნ ი ი.

ოდესღაც ძველი ბერძნები ოცნებობდნენ — ხელოვნება გაეხადათ მთელი ერის, მთელი ხალხის საკუთრებად. ხელოვნება, მათის აზრით, საყოველთაო უნდა ყოფილიყო, რათა ყოველ მოქალაქეს ჰქონოდა უფლება გამთბარიყო მისი მგძნობიარე და მხურვალე სხივებით. ამ აზრით ბერძნები აწყობდნენ გრანდიოზულ ოლიმპიადებს, საჯარო მხატვრულ გამოსვლებს. ასი-ათასიან მაყურებელს ერთად აჩვენებდნენ დრამატიულ სანახაობას. ერთის სიტყვით, ანტიური საბერძნეთი სახალხო ხელოვნების კლასიკური ქვეყანა იყო.

შემდგომ ეპოქებში, კერძოდ კი ბურჟუაზიულ ინდივიდუალიზმის ეპოქებში, ხელოვნების სახალხო ხასიათი თანდათან ჰქრება, ხოლო უკანასკნელ საუკუნეებში ბურჟუაზიამ ხელოვნება სპეკულაციის საგნად, ინდივიდუალური გამდიდრების წყაროდ გადააქცია. ანტიური ოლიმპიადის ადგილს ბირჟა იჭერს. თავისუფალ შემომქმედის ნაცვლად ასპარეზზე გამოდის დაქირავებული, ელემენტარულ უფლებას მოკლებული ხელოვანი. გენიოსი საკუთარი სისხლით ჰქმნიდა მხატვრულ პროდუქციას, რაშიაც იგი მცირე მოწყალებას იღებდა, ხოლო ბურჟუა იმავე პროდუქციიდან მილიონებს იძენდა. ამ ნიადაგზე თანდათან ჰქრება ხელოვნების ელინური სიჯანსაღე, სიმხიარულე, სინათლე, სიმამაცე და მის მამოძრავებელ ძალად ხდება სევდა. ეს იყო დრო, როდესაც გენია და შრომა ჰქრებოდა ლუკმა პურისათვის გამართულ სასტიკ ბრძოლაში. უიმედობა, ტანჯვა, უუფლებობა აიძულებდა ხელოვნებას სევდიან კამერტონზე აეწყო ადამიანთა გულისთქმა. ხალხი მათრახების ქვეშ გმინავდა, ხოლო ხელოვანი მასზე მწუხარე სიმღერებს სთხზავდა.

ოქტომბრის დიდმა რევოლუციამ, მოსპო რა ბურჟუაზიული საკუთრება, ხელოვნება გამოიყვანა ინდივიდუალიზმის ტყვეობიდან და გადააქცია ხალხის საკუთრებად. ამიერიდან ხელოვნებისაგან მოითხოვენ არა სევდას, რომელიც ასუსტებს ადამიანის ნებისყოფას, არამედ სტალინურ სიმამაცეს, რომელიც აკაჟებს ადამიანის სულს, სიმამაცეს,

*) ნიკოლოზ ოსტროვსკის რომანის („ქარიშხლით შობილნი“) გამო.

რომელიც თავისი სიბრძნით ღრმად და ფართოდ იხევე, როგორც ჩვენი უძ-
ლეველი დიდი სამშობლო, მგრძობიარე, როგორც ჩვენი დიადი ხალხი.

უზომოდ სიყვარულს და მზრუნველობას იჩენს საბჭოთა ხალხი ყო-
ველი ჭეშმარიტი შემომქმედისადმი. დიდმა სტალინმა მათ ადამიან-
ის სულის ინჟინრები უწოდა. რამდენი ჭეშმარიტებაა ამ სამსიყვარულში!
კარგი ხელოვანი, ადამიანის სულის მშენებელია, ხელობათა შორის ყვე-
ლაზე მგრძობიარე, ყველაზე სათუთი და ფრიად საპასუხისმგებლო.
ამიტომ იჩენს პარტია და ხელისუფლება მისდამი ასეთ დიდ მზრუნვე-
ლობას.

ასე როდი იყო ძველად, წარსულში. დანტე სამგზის აწამეს მაშინ-
დელმა გაბატონებულმა წრეებმა, უილიამ შექსპირი და შოთა რუსთა-
ველი ხომ უკვალოდ დაკარგული გენიოსები არიან ამავე ნიადაგზე. გე-
ნიალური ვოეთე დროის სისასტიკემ უნიჭო ჰერცოგის ყურმოჭრილ მო-
ნად აქცია. შილერი, ჰაინე, პუშკინი, ტოლსტოი დევნილი ადამიანები
იყვნენ. ეს ბუმბერაზები, ფოლადით ნაჭედი ადამიანები ეძებდნენ ხალხ-
თან მისასვლელ გზებს. ისინი სრული პოეტური ხმით მოუწოდებდნენ
ხალხს გამოფხიზლებისაკენ, მაგრამ თავისუფლების მოყვარული კეთილ-
შობილი ხმა მათ ყელში ჩაუწყვიტეს.

ჩვენს დიდ სამშობლოში ხელოვანი სასიცოცხლო ძარღვით არის და-
კავშირებული ხალხთან. ერთად-ერთი კრიტერიუმი შემომქმედის შეფა-
სების დროს არის ორგანიული კავშირი ხალხთან. მხოლოდ საბჭოთა
ხალხთან კავშირში შეიძლება დიდი მონუმენტალური ხელოვნების შე-
ქმნა. დიდი მხატვრული პრობლემების დაძლევის დროს ხელოვანი აქე-
დან, ამ ხალხიდან უნდა იღებდეს ახალ-ახალ ძალებს, ისევე, როგორც
ძველი ბერძნების მითოლოგიური გმირი ანთეოსი მოწინააღმდეგესთან
ბრძოლაში დედამიწასთან შეხებით იღებდა ახალ ძალას დახარჯული
ენერჯის აღსადგენად.

სულეიმან სტალსკის, ჯამბულის და ხალხის სხვა მომღერ-
ლების მაგალითი გვიჩვენებს, თუ რას ნიშნავს ხალხთან კავშირი. რო-
ცა ჯამბული მღერის, მის გმირულ, მაგრამ მგრძობიარე ნათქვამში
ისმის საბჭოთა ხალხის ასსამოცდაათი მილიონის ხმა. როცა შამილის
მომსწრე სულეიმან სტალსკი ფანდურზე თავის ხელახალ დაბადება-
ზე მღეროდა, ეს იყო სიმღერა საბჭოთა ხალხისა, რომელმაც, დიდი
სტალინის ხელმძღვანელობით, საკუთარი სწახლით შექმნა უძლეველი
სოციალიზმის ქვეყანა, ხალხის ნამდვილი სამშობლო. როცა ორივე თვა-
ლით ბრმა, ლოგინად ჩავარდნილი სამოქალაქო ომის შესანიშნავი მებრ-
ძოლი ნიკოლოზ ოსტროვსკი, ყრუ ბეთხოვენის მსგავსად, ჰქმნი-
და მხატვრულ ნაწარმოებს, რათა შთამომავლობისათვის გადაეცა, თუ რა
მძიმე და ძნელი გზა გაიარა საბჭოთა ხალხმა, ვიდრე იგი ბედნიერ
ცხოვრებას შექმნიდა. — აი ეს არის ძალა ხალხთან კავშირისა. აქ სცემს
ნამდვილი ძარღვი ცხოვრებისა. როცა ხელოვანის მწიგნობრული სიბრ-
ძნე ორგანიულად უერთდება ხალხის სიბრძნეს, ჩვენ ვღებულობთ ჭეშ-
მარიტ, ძალდაუტანებელ, ნათელ, ჰარმონიულ მხატვრულ ქმნილებას.

* * *

ნიკოლოზ ოსტროვსკის ყრმობა ისევე უსიხარულო იყო, როგორც მისი გმირის, პავლე კორჩაგინის ყრმობა. ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდამ იგემა კაპიტალისტური ცხოვრების სუსხი და სიმწარე; საკუთარ მხრებზე გამოსცადა მან ამ ცხოვრების სისასტიკე. ოსტროვსკის პირველი კონფლიქტი ცხოვრებასთან დაიწყო მღვდელთან შეტაკებით. კონფლიქტი ასაკთან შედარებით იმდენად ძლიერი იყო, რომ ოსტროვსკის სკოლა დაატოვებინეს. ამის შემდეგ ცხრა წლის ბავშვმა მთელი ვაბედულებით მისცა თავი კაპიტალისტური ცხოვრების მღვრიე ტალღებს. მხოლოდ დედის მშობლიურმა სიყვარულმა და ქარხნის მუშების მზრუნველმა ხელმა გამოსტაცა ოსტროვსკი ამ ტალღებს. პირველი ლენინურ-სტალინური გაწვრთნა მან ქარხანაში მიიღო. ამ ფაქტმა ოსტროვსკის ცხოვრებას სრულიად ახალი მიმართულება მისცა.

სამოქალაქო ომის დასაწყისშივე ოსტროვსკი ბრძოლის ველზე გამოვიდა, როგორც სოციალისტური რევოლუციის უერთგულესი ჯარისკაცი. პარტიის დავალებით, ფრონტზე იგი ასრულებდა ფრიად საპასუხისმგებლო დავალებებს. მაგრამ ბრძოლაში ბედმა უმუხტლა და შტრის ყუმბარამ მებრძოლ ოსტროვსკში კონტუზია გამოიწვია. ამის შემდეგ მან დაჰკარგა ჯარისკაცის ფუნქცია. სამოქალაქო ომის გამარჯვებით დაგვირგვინების შემდეგ საბჭოთა ხალხმა, კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით, დაიწყო მშვიდობიანი სამეურნეო მშენებლობა. ნახევრად ინვალიდი ოსტროვსკი ამ ფრონტზედაც ღირსეულად ასრულებდა პარტიის დავალებას.

ოსტროვსკი ორჯერ იყო დაბადებული. მეორედ იგი მაშინ დაიბადა, როდესაც თავისი ბედი ბოლშევიკურ პარტიას დაუკავშირა და, ლენინ-სტალინის იდეებით შთაგონებული, ბრძოლის ველზე გამოვიდა როგორც რაინდი რევოლუციისა. ოსტროვსკიმ თავისი ხანმოკლე სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში შაშხანა მჭრელ კალამზე გადასცვალა. მან, როგორც ადამიანმა, დაჰკარგა რა ერთი ფუნქცია, ბოლშევიკისათვის დამახასიათებელი სულიერი სიღინჯით ხელი მოჰკიდა მეორე ფუნქციის ათვისებას. ეს ცდა მისი გამარჯვებით დასრულდა. მთავრობის მიერ მისი ლენინის ორდენით დაჯილდოვება ამ ფაქტს ბრწყინვალე დადასტურება იყო.

* * *

ოსტროვსკის, როგორც შემომქმედს, ვიცნობთ ორი ნაწარმოებით: „როგორ იწითობოდა ფოლადი“ და „ქარიშხლით შობილნი“. ჩვენს განხილვის საგანს წარმოადგენს მეორე ნაწარმოები, რომელიც მხატვრული თვალსაზრისით გაცილებით მაღლა დგას პირველზე.

ამ ნაწარმოების ფონად აღებულია სამოქალაქო ომის დასაწყისი. ორი ქვეყნის ჭიდილი შესანიშნავი მხატვრული ფერებით არის მოცემუ-

ლი. მკითხველის ყურადღებას იქცევენ დასრულებული ტიპები. ერთ მხარეს სდგას სიგიზმუნდ რაევსკი, თავდადებული მებრძოლი, კატორგიდან გამოქცეული შესანიშნავი ბოლშევიკი, რომელიც განახლებული ენურგიით რაზმავს ძალებს პანების ხელისუფლების წინააღმდეგ გადამწყვეტი იერიშების მისატანად. მეორე მხარეს — გრაფი პოლკოვნიკი მოგელნიცკი, სასტიკი, დაუნდობელი მებრძოლი ხალხის წინააღმდეგ. მოწინააღმდეგე ძალთა ჭიდილი ზერელედ როდია აღწერილი, როგორც ზოგიერთ მწერალს სჩვევია. აქ სჩანს ზომიერების გზძნობა და რეალისტური ალლო, ურომლისოდაც არ არსებობს ჭეშმარიტი მხატვრული შემოქმედება.

„ქარიშხლით შობილნი“ მკითხველის განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ცხოვრების ცოდნა. ოსტროვსკისათვის, როგორც მწერლისათვის, ყველაზე მეტ სიძნელეს წარმოადგენდა არისტოკრატიულ ყოფის მხატვრულად ასახვა. გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ ეს სიძნელე ავტორმა დასძლია. როდესაც კითხულობთ მოთხრობაში გრაფების ყოფის აღწერას, გაოცებული ხართ, — საიდან იცის მწერალმა ამ ყოფის ამდენი დამახასიათებელი დეტალები.

აღსანიშნავია ერთი მომენტიც. ოსტროვსკი მოვლენათა აღწერის დროს ძალას არ ატანს ფაქტებს, თავის შეხედულებას თავზე არ ახვევს მასალას. პირიქით, ლოგიკური უშუალობით მიჰყვება ავტორი მომხდარ მოვლენებს და კანონზომიერად ცდილობს ამ მოვლენებში შემაკავშირებელი ძარღვის ძალდაუტანებლად აღმოჩენას. რეალისტისათვის დამახასიათებელი სიზუსტით და სიფრთხილით არის მოცემული ორივე მხარე. ხოლო თუ მოვლენათა მხატვრული გაწლავების დროს ოსტროვსკის სიმბატია ან, უკეთ, მთელი მისი არსება სიგიზმუნდ რაევსკის მხარეზეა, ეს ხდება არა იმიტომ, რომ ასე სურს ავტორს, არამედ მოვლენათა განვითარების ლოდიკამ უკარნახა ავტორს ასე მოქცეულიყო.

ამ გზით იძლევა ოსტროვსკი გრაფ მოგელნიცკების ყოფასაც. შესანიშნავად არის აღწერილი ფრონტიდან დაბრუნებული, დიდი ანტანტის აგენტის პოლკოვნიკ ედუარდ მოგელნიცკის არისტოკრატიული განსვენება საკუთარ მამულში ხანგრძლივი სამხედრო სამსახურის შემდეგ:

„მსუბუქად ჩამოშვებულ ფარდებიან დასაძინებელ ოთახში დილა ნაცრისფერ შუქით ფრთხილად შემოიპარა. ლუდვიგამ თვალები გაახილა, მაგრამ ფრთხილობდა არ გაეღვიძებინა ქმარი, გაუნძრევლად იწვა და ასე ათვალერებდა მძინარეს. ედვარდი ღრმად სუნთქავდა. მისი სუნთქვის მიხედვით განიერ ბალნიან მკერდზე ირხეოდა აბრეშუმის პერანგი. უხეში, კუთხეებთან მრისხანე ნაოჭებიანი პირი ნახევრად ღია დარჩენოდა. უძილო ღამეები, ხიფათის მუდმივი მოლოდინი, — ყველაფერი ერთად მუქავდებოდა. დაღლილ-დაქანცულს ზომაზე მეტი ჭამით, მაგარი ღვინითა და ლუდვიგას აღერსით ღამთვრალს ისე ღრმად ჩაეძინა, რომ ძლივს მოასწრო ეთქვაცოლისათვის ყველაზე მთავარიც კი.

ედვარდი აქ იმიტომ არის, რომ ლუდვიგაც აქაა. რა თქმა უნდა, ედვარდს არასდროს არ ავიწყდებოდა იგი და ეს შორი სახიფათო გზაც. პარიზიდან ორი ფრონტის გადმოლახვით, მხოლოდ მისი გულისათვის არის მოსული. მართალია, მას ზოგიერთი დავალებაც კი მისცეს... მაგრამ განა ის დასტოვებდა პარიზს, სამხედრო სამინისტროში მუშაობას, ხიფათსა და გაჭირვებაში ჩაიგდებდა თავს, ასე იწანწალებდა?

რომ აქ, მის მოლოდინში არ ყოფილიყო პოლონეთის ყველაზე ულამაზესი ქალი? უკანასკნელი სიტყვები მან წარმოსთქვა დაძინების წინ. იმ მცირე რამიდანაც კი, რაც ქალს უამბო ქმარმა, ლუდვიგამ იგრძნო, რომ მწიფდებოდა უდიდესი მოვლენები. თითონაც მიხვდა, რომ ახლოვდებოდა რაღაც გამანადგურებელი საშიშროება, მისი მრწამსისა და მთელი მისი ცხოვრების საფუძვლების შემრყევი“.

ეს იყო შიში სოციალისტური რევოლუციის წინაშე, რომელიც რუსეთში დაიწყო კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით. ამის გამო იყო ჩამოსული პარიზიდან ედვარდი: დიდი ანტახტის აგენტს აიხტერე-ჩებდა არა გერმანელების, არამედ ბოლშევიზმის საკითხი, რომელიც დასავლეთისაკენ აგრძელებდა თავის ძლევამოსილ სვლას.

„ჩვენი სამხედრო მზვერავები, — ამბობს მოგელნიციკი, — იტყობინებოან მუშათა და ჯარისკაცთა მთელი რიგი აჯანყებების შესახებ ავსტრიაში, აგრეთვე ბერლინსა და ვაშბუოგსი. ერთ-ერთ აჯანყების გემზე უკვე იფეთქა აჯანყებამ. ამბობებები ყოველდღიურად. უფრო განშირდა და კაიზერის მთავრობას უკვე აღარ შეუძლიან გაუძლავდეს მათ. ეჭვს გარეშეა, რომ ახლობელი დღეები მოგვიტანენ ცნობებს რევოლუციის შესახებ ავსტრიასა და გერმანიაში. გერმანელები მოიქნენ, მაკვერაფეოდა უშველა, ვერც რუსეთის უნოყიერესი ოლქების დაპყრობამ, ვერც დამძეული გერმანიისათვის უკრაინიდან პურისა და პირუტყვის გაზიდვამ. ერს არ სურს ოპის შემდგომი გაგრძელება, რადგანაც მისი ზურგი ცეცხლის აღშია გახვეული... როგორც ხედავთ, გერმანიას ემართება ის, რაც დაემართა რუსეთს. სისულელე იქნებოდა ფიქრი იმაზე, თითქოს რუსეთიდან რევოლუციის სენი არ შეიჭრება ევროპაში, ის უკვე შეიჭრა, თვით ლიუდენდორფმა აღიარა, რომ გერმანიის ჯარის ნაწილები, რომლებიც უკრაინიდან გადაჰყავთ. საფრანგეთის ფრონტზე, შეპყრობილი არიან ბოლშევიზმით და რომ მათ დაჰკარგეს პროლოის უნაოი. ისიხი სახიფათონიკვი არიან, რადგანაც სხვებსაც გახრწნიან... გერმანიის მთელი იმპერიის შენობა ინგრევა... რა იქება შემდეგ, ძხელი სათქმელია. თუ ბერლინმა გაიმეორა მოსკოვი და იქ შეიქმნა საბჭოები — ეს იქნება საშინელი მუქარა... როგორც კი ბერლინში ალი ავარდება, უკრაინასა და პოლონეთში დაიშლება გერმანიის ჯარი. ეჭვს გარეშეა გერმანელები წავლენ და მათ მიერ დაკავებული მთელი ტერიტორია გადავა წითელი არმიის ხელში. წარმოგიდგენიათ, რა იქება მაშინ? წითელი მოსკოვი, წითელი ბერლინი. ეს ევროპის დასასრულია. ვერც საფრანგეთი დაუშვებს ამას და ვერც ინგლისი. იცვლება სიტუაცია. წინათ ავსტრია-გერმანიის ჯაოი წარმოადგენდა კომუნისტური რუსეთისაგან ევროპის გამყოფ მიჯხას. ეხლა ეს მიჯნა ინგრევა. თუ ჩვენ მის ხაცვლად ახალი ვერ ავაშენებთ, საბჭოები ყველაფერს წალეკვენ. რით შეიძლება ვუშველოთ ამას?.. პოლონეთის რესპუბლიკის შექმნით.“

ასეთი იყო დიდ ანტანტაში გაერთიანებული იმპერიალისტური საჭელმწიფოების მზაკერული გეგმა ბოლშევიზმის, საბჭოთა ხალხის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ოსტროვსკის შესანიშნავად აქვს მოცემული ყოველივე ეს. მიუხედავდა იმისა, რომ რომანი ასეთ მძაფრ პოლიტიკურ კითხვებს ეხება, ავტორი არც ერთ მომენტში არ ჰკარგავს მხატვრულ ზომიერების გრძნობას.

დიდი ინტიმური სიყვარულით არის მოცემული ბოლშევიკ სიგიზმუნდ რაევსკის დაბრუნება კატორგიდან და მზადება ახალი შეტევისათვის. ეს აღამიანბ არა მარტო შესანიშნავი მებრძოლია, არამედ ოჯახის უაღრესად

მოსიყვარულე მამაც. ავტორს დიდებულად აქვს აღწერილი სიგიზმუნდ რაევსკის პირველი შეხვედრა უკვე დავაჟაკებულ შვილთან. ძსინი ერთ-მანეთს შესცქეროდნენ. ვაჟმა ბევრი რამ იცოდა მამის შესახებ, ხოლო მამამ არაფერი დავის ვაჟზე. სიგიზმუნდ რაევსკის აწუხებდა ეს გაურკვეველობა, რითი ცხოვრობდა და რას ელტვოდა ეს წარმოსადეგი ჭაბუკი, როგორ მოეწყობა მათი ურთიერთობა: იქნება იგი მეგობარი, თანამებრძოლი, თუ დარჩება ნახევრად უცხო, გარეშე ადამიანი მისთვის, რომელსაც ისე უნდა მოერიდოს, როგორც მეზობელ ობივატელს... ბოლოს მამა დარწმუნდა, რომ შვილი მისი მეგობარი იქნება ბრძოლაში. ეს გრძობა უდიდესი მხატვრული ძალით აქვს მოცემული ოსტროვსკის.

ოსტროვსკიმ დიდი ოსტატის ხილვით იცის არა მარტო ტიპების, არამედ მთელი ხალხის ფსიქოლოგია — ყველა მომენტში. ზუსტი მხატვრული კანონზომიერების დაცვით აქვს მოცემული უსაზღვრო სიყვარული სოციალისტური რევოლუციისადმი.

ასეთივე მხატვრული სიმართლით არის აღწერილი პოლკოვნიკ ედუარდ მოგელნიცკის ჯალათური მოქმედება ხალხის მიმართ. მოგელნიცკი აწიოკებით, ჩამოხრჩობით და დახვრეტით უმასპინძლებდა ყველას, ვინც მოითხოვდა ადამიანურ უფლებას ცხოვრებაზე.

როგორც პირველსა, ისე მეორე ნაწარმოებში ოსტროვსკის რევოლუციურ გმირებს დაბრკოლების გადალახვის დროს ახასიათებთ უდიდესი სიმამაცე და თავდადება, ისინი მზად არიან შესწირონ თავიანთი სიცოცხლე რევოლუციურ ინტერესებს, რათა იხსნან ახალგაზრდა სოციალისტური რესპუბლიკა მტრების თავდასხმისაგან.

ამგვარ მამაცთა თავგანწირვას უმღეროდა ნიკოლოზ ოსტროვსკი. მიდი გმირები თავით ფეხებამდე ფოლადით ნაჭედი შევარდნები იყვნენ, ლენინ-სტალინის პარტიის ფრთებქვეშ გაზრდილნი და დავაჟაკებულნი.

როცა ოსტროვსკის თვალებს სიკვდილის ბინდი ეფარებოდა, გულში სინანულად ჩაჰყვა შეუსრულებელი სურვილი, რომ იგი ვერ მიიღებდა მონაწილეობას იმ ბრძოლაში, რომელიც ოდესღაც გაიმართება კომუნისმსა და ფაშიზმის შორის. ჩვენ, ოსტროვსკის სამშობლოს შვილებს, ლევიძლიან ვუთხრათ მას: იძინე მშვიდად, შენ შენი ვალი აღასრულე. როგორც შეჭფერის ჭეშმარიტ მებრძოლს. მაგრამ სურვილი, რომელიც შენ გტანჯავდა სიკვდილის წუთებში, ჩვენს მიერ იქნება შესრულებული. საბჭოთა კავშირის დიდი ხალხი, მთელი მსოფლიოს მშრომელებთან ერთად, დაახრჩობს ფაშიზმს, როგორც კაცობრიობის საუკეთესო მომავლის მტერს.